

Uvjeti, prepreke i uzroci
TEKFIRA

iz knjige

Upozorenje na pretjerivanje u
TEKFIRU

Autor:

Šejh Ebu-Muhammed El-Makdisi

Prevod:

Ebu Tejma

Tehnička obrada:

Ahmed Dedagic

يا أيها الذين آمنوا من يرد منكم عن دينه فسوف يأتي الله بقوم يحبهم ويحبونه أذلة على ①
المؤمنين أعزة على الكافرين يجاهدون في سبيل الله ولا يخافون لومة لائم ذلك فضل الله يؤتيه من
⑤4المائدة ﴿﴾ يشاء والله واسع عليم

﴿O vjernici, ako neko od vas od vjere svoje otpadne, - pa, Allah će sigurno mjesto njih dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima ponosite; oni će se na Allahovu putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati. To je Allahov dar, koji On daje kome hoće - a Allah je neizmjereno bogat i sve zna.①
(El-Ma'ida, 54.)

UVJETI, PREPREKE I UZROCI TEKFIIRA

Znaj cijenjeni brate, Uzvišeni Allah nam se smilovao, da je ovo šerijatsko pitanje vrlo opasno i da ima svoje uvjete, prepreke i uzroke o kojima si dužan povesti računa i naučiti ih, jer je danas veliki broj onih koji su ove propise zanemarili, neizučavajući ih niti ih shvatajući. Zbog toga su podigli sablju tekfira na sljedbenike Muhammeda, sallallahu 'alejhi ve sellem,... nepravdeći razliku između dobročinitelja, grijешnika i kafira... Pored toga što je poznato i konstatovano kod ispravnih generacija (*selefa*) **da se odlomci iz Kur'ana i Sunneta kojima se upućuje na prijetnju kaznom, i tekstovi učenjaka o proglašavanju osobe nevjernikom (*tekfiru*) i proglašavanju osobe velikim grijешnikom (*tefsiku*) itd., ne primjenjuju u svakom slučaju na određenu osobu, osim kada se ispune uvjeti i otklone prepreke. Nema razlike u tome između temeljnih i sporednih propisa.**

Spominje Ibn-Tejmijje, rahimehullah,: "Izgovorene riječi koje su nevjerstvo po Kur'anu, Sunnetu i jednoglasnom mišljenju (*idžma'u*), uopćeno kažemo da su nevjerstvo, kao što šerijatski dokazi upućuju na to. To zato što je iman od sudova (propisa) koji se uzimaju i saznaju od Allaha i Njegovog Poslanika, po pitanju kojih ljudi ne mogu donositi sud na osnovu svojih pretpostavki i prohtjeva. I nije obaveza da se svakoj osobi, koja izgovori riječi kufra, presudi da je nevjernik sve dok se u njenom slučaju ne ispune uvjeti i ne otklone prepreke tekfira."

Takođe spominje, Allah mu se smilovao, dva temeljna pravila u poglavlju o tekfiru:

1) Da je znanje, iman i uputa u onome sa čim je došao Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, i da je sve što je suprotno tome nevjerstvo u potpunosti, (to uopćeno rečeno) . Tako je negiranje Allahovih svojstava kufr, te negiranje da će vjernici na Sudnjem danu vidjeti Allaha ili da je Allah iznad Arša ili da je Kur'an Allahov govor ili da je razgovarao sa Musaom ili da je Ibrahima uzeo za prijatelja, negiranje ovoga je kufr...

2) Da je o opštem tekfiru, kao i o opštoj prijetnji, obaveza govoriti u uopštenosti u kojoj su spomenuti. Što se tiče proglašavanja određene osobe kafirom ili svjedočenja da će ući u vatru, to ovisi od određenog dokaza, jer sud (propis) stupa na snagu nakon ostvarenja svojih uvjeta i nestanka prepreka..."

Isto tako spominje rasprave učenjaka kasnijih generacija kada je u pitanju kufr džehmija i njima sličnim, da li je to kufr koji izvodi iz Islama ili nije i da li će vječno boraviti u vatri. Zatim kaže: "Istina je da ih je zadesilo kada su u pitanju uopćene izreke u govoru učenjaka isto ono što je zadesilo prijašnje generacije u pitanju uopćenih izreka u šerijatskim tekstovima. Kada god bi vidjeli da neko od njih kaže: "Ko kaže to i to kafir je." Slušalac bi stekao uvjerenje da ta izreka obuhvata svakog ko izgovori te riječi (nevjerstva, pr. Prev) neshvatajući da tekfir ima svoje uvjete i i prepreke, koje ponekad nisu ostvarene kada je u pitanju određena osoba, te da uopćeni tekfir ne povlači za sobom neminovno tekfir određene osobe, osim kada se za njega ispune uvjeti i nestanu prepreke. Na to ukazuje činjenica da Imam Ahmed i većina učenjaka koji su izgovorili te uopćene izreke ("Ko kaže to i to kafir je..." op. Prev) nisu pojedinačno tekfirili većinu onih koji su izgovorili te riječi"

Nakon ovoga spominje kontakt imama Ahmeda sa džehmijama, koji su ljude stavljali na kušnju po pitanju smutnje vezane za stvorenost Kur'ana, i patnje koje su preživjeli on i drugi... Zatim je spomenuo da je imam Ahmed, rahimehullah, dovio za halifu i tražio od Allaha oprost onima koji su ga zatvorili i mučili... Rekao je: "Da su bili otpadnici od Islama ne bi bilo dozvoljeno moliti Allaha da im oprost, zato što traženje oprosta za kafire nije dozvoljeno", do riječi: "riječi i djela imama Ahmeda i drugih učenjaka jasno upućuju da nisu tekfirili svakog džehmiju, koji govori da je Kur'an stvoren i da se Allah neće vidjeti na Sudnjem danu. Međutim, postoje predaje od imama Ahmeda u kojima je tekfirio određene osobe. U tom smislu ili ćemo reći da se od njega po tom pitanju prenose dvije predaje, što je diskutabilno, ili da se protumače pravljenjem razlike između određenih situacija. Onda bi rekli da je pojedince protekfirio zbog pojave dokaza o ostvarenosti uvjeta i nestanku prepreka tekfira, a onoga koga nije zbog neostvarivanja istog po pitanju njega pojedinačno. To uz činjenicu da je uopštavao svoje izreke o tekfiru sličnih na sveobuhvatan način." Zatim je spomenuo dokaze u vezi nekih prepreka tekfira. Uz ovo bih još dodao da je Zakonodavac sve šerijatske propise, tako i propise tekfira, povezao sa vidljivim preciziranim uzrocima, bez kojih propisi ne mogu biti donešeni. Propis u Šerijatu polazi sa svojim svojstvom ('illa) gdje god krene, i biva samo kada je ono prisutno.

Da bi bio na istini, koju od tebe traži tvoja vjera, po pitanju ovog opasnog šerijatskog propisa, ja ću u osnovnim crtama izložiti ovdje uvjete, prepreke i uzroke tekfira, a opširnijeg govora o tome biće u poglavlju o greškama vezanim za tekfir, gdje su spomenuti primjeri iz sadašnjice i objašnjenja vezana za to.

ŠURUTUT-TEKFIR – UVJETI TEKFIIRA (شُرُوطُ التَّكْفِيرِ)

Terminološko značenje uvjeta (*šarta*) je ono što svojim postojanjem ne obavezuje postojanje ili nepostojanje određenog propisa, ali njegovo nepostojanje obavezuje nepostojanje istog. Vezano za ovu našu temu kažemo, uvjet koji postoji, ne obavezuje proglašavanje određene osobe kafirom ali njegovo nepostojanje sprečava tekfiranje iste. Na primjer, slobodan izbor je uvjet za tekfir (a njemu suprotna stvar, koja je prepreka tekfiru, je prisila) pa ako ne bi bilo slobodnog izbora ne bi bilo ni propisa proglašavanja osobe kafirom, a i postojanje slobodnog izbora ne povlači u svakom slučaju da osoba upadne u kufr i da ga izabere.

Šartovi tekfira se dijele na tri grupe:

1. Šartovi vezani za počinioca:

- a) Da bude punoljetan i razuman musliman, obveznik (*mukellef*).
- b) Da namjerno počini djelo (koje izvodi iz islama).

c) Da ima slobodan izbor, odnosno da svojevolutno počinio djelo.

O ovoj grupi ćemo kasnije govoriti kada bude riječi o preprekama koje stoje nasuprot ovim *šartovima*, jer naspram uvjeta za tekfir stoje prepreke.

2. Šartovi vezani za djelo (koje je uzrok spuštanja propisa tekfira na počinioca), **tj. da bude djelo kufra bez imalo sumnje:**

a) Da djelo ili govor obveznika (*mukellefa*) jasno upućuje na nevjerstvo.

b) Da za to djelo ili govor postoji šerijatski dokaz, koji jasno ukazuje na tekfir istog (tj. djela ili riječi).

3. Šartovi potrebni za dokazivanje da je određeno djelo počinjeno od strane obveznika (*mukellefa*), tj. da se dokaže na šerijatski ispravan način, a ne putem mišljenja, procjene, pretpostavki ili sumnji:

a) Da osoba sama potvrdi tj. prizna.

b) Da se iznese dokaz (poput svjedočenja dviju pouzdanih osoba).

MEVANI'UT-TEKFIR – PREPREKE TEKFIRA (مَوَانِعُ التَّكْفِيرِ)

Prepreka je **vidljivo precizirano svojstvo čije postojanje prouzrokuje nepostojanje određenog propisa, a njeno nepostojanje ne obavezuje ni postojanje ni nepostojanje istog.**

Prisila (*ikrah*) je jedna od prepreka za proglašavanje osobe kafirom. Postojanje prepreke neminovno za sobom povlači – ako je čovjek učinio djelo kufra pod prisilom – da se na njega ne može spustiti propis tekfira. Isto tako, nepostojanje ove prepreke ne mora značiti postojanje ili nepostojanje kufra. Što znači da nužno ne proizilazi ako obveznik (*mukellef*) posjeduje slobodu izbora i nije pod prisilom da će ili neće počiniti nevjerstvo, već se to može desiti a i ne mora.

Prepreka bi se mogla definirati i kao **prisutno vidljivo precizirano svojstvo koje onemogućava stupanje propisa na snagu.**

Prepreka je suprotna uvjetu (*šartu*), tako, da čovjek može spomenuti samo prepreke, odnosno uvjete u donošenju propisa tekfira. Uvjet može biti nešto čega nema, a to isto, može biti prepreka ako se pojavi.

Kod većine uleme usula nepostojanje uvjeta je prepreka za punosnažnost propisa, a nepostojanje prepreke je uvjet da bi propis postao pravno punosnažan.

Iz toga proizilazi da se prepreke tekfira takođe dijele na tri grupe, koje u potpunosti stoje naspram uvjeta:

1. Prepreke kod samog počinioca:

To su stanja u kojima se može čovjek naći i koja ga oslobađaju odgovornosti njegovih riječi i djela. Te prepreke u usulu nazivaju - ograničenja obaveznosti (عَوَارِضُ الْأَهْلِيَّةِ). Njih ima dvije vrste:

a) Prirodna ograničenja – *el-'avaridus-semavijjetu*. To su stanja u kojima insan nema nimalo udjela kao malodobnost, maloumnost, senilnost ili zaborav. Ove prepreke čovjeka oslobađaju grijeha i kazne, zbog toga što su (zbog nekih) od njega uzdignute obaveze (خطاب التكليف). Jedino će biti odgovoran ako se radi o pravima ljudi, poput naplate uništene imovine, krvarine i sl. Zbog toga što to ulazi u polje uslovljene odgovornosti (خطاب الوضع).

Kao što smo spomenuli suprotno ovim preprekama tekfira su njegovi uvjeti npr:

Uvjet punoljetnost – prepreka malodobnost,

Uvjet razum – prepreka maloumnost ili senilnost,

Uvjet namjera – prepreka zaborav, itd.

b) Stečena ograničenja - *el-'avaridul-muktesebetu*. To su prepreke u cijoj pojavi insan ima neki vid izbora. A to su:

1. Nenamjerna greška - el-hata'u (الْخَطَأُ)

Nenamjerna greška je kao kada čovjek izgovori neke riječi kufra koje nije htio izgovoriti namjerno, ili je htio nešto drugo reći ali se pogrešno izrazio, bez nijeta da počini djelo ili kaže riječi koje izvode iz vjere, a dokaz za to su riječi Uzvišenog Allaha, u približnom prijevodu značenja: **🔊Nije grijeh u onome u čemu pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite**① (*El-Ahzab, 5.*)

Dokaz je i hadis o čovjeku koji je u pustinji izgubio svoju devu a na njoj je bila sva njegova hrana i oprema. Kada ju je našao od radosti je uzvikao: "Allahu moj, ja sam Tvoj gospodar a Ti si moj rob." "Od silne radosti je pogriješio u govoru." - kao što kaže Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem.

Šejhul-islam Ibn-Tejmije kaže : "Nije nikom dozvoljeno da protekfiri muslimana, pa čak i ako bi ovaj pogriješio, sve dok mu ne pojasni i dok se ne poduči. Osoba čiji je Islam jasno i čvrstim ubjeđenjem (jekinom) potvrđen i konstatovan ne gubi ga na osnovu sumnje, gubi ga tek nakon uspostave dokaza i otklanjanja nejasnoće (tj. šubhe)." (*El-Fetava, 12/250*)

Ibnul-Kajjim, rahimehullah, je govorio o ovoj prepreci u *I'lamul-muvekki'in*, gdje je konstatovao da nenamjerno počinjeno djelo sardži u sebi prepreku zbog koje nije moguće osobu proglasiti otpadnikom od Islama. Dokazujući to riječima Hamze, radijallahu 'anhu, kada je Allahovom Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: "Zar ste vi išta drugo do robovi moga oca...", Kaže Ibnul-Kajjim: "Bio je pijan, i iz tog razloga Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, ga nije proglasio kafirom, kao ni ashaba koji je učio: "O vi kafiri, ja obožavam ono što vi obožavate, i mi obožavamo ono što vi obožavate." Sve to, bilo je prije zabrane alkohola. Taj ashab nije proglašen kafirom zbog toga što nije namjerno izgovorio riječi kufra, i zbog toga što mu se spleo jezik te ih je izgovorio ne želeći njihovo pravo značenje. Zato, dobro se čuvaj toga da zanemariš nijet onoga koji

govori, njegov običaj (tj. u upotrebi određenih riječi za određena značenja, op. prev.) pa da mu tako učiniš nepravdu i ogriješiš se prema šerijatu te mu pripišeš nešto od čega je čist." (*ʾI-lamul-muvekkii`n str. 66.*)

Takođe, u istom djelu spominje: "Allah nije vezao određene propise samo za ono što je u srcu bez uzimanja u obzir riječi i djela i onoga na šta ona ukazuju, uz znanje da govornik nije htio njihovo značenje, niti ga zna, naprotiv, oprostio je ummetu ono što im duše došaptavaju, pod uslovom da ga ne sprovedu u praksu niti otvoreno kažu. Prešao je ummetu preko svega što kaže iz greške ili zaborava, ili u prisili ili neznanju, ako ne želi značenje onoga što je rečeno, niti ima namjeru za istim. Ali kada se sastanu namjera i ukazivanje i upućivanje riječi ili djela sud (propis) stupa na snagu. Ovo je šerijatsko pravilo i ono je od rezultata Allahove pravde, mudrosti i milosti.) (3/117).

1 Napomena:

Prepreku - **nepostojanje namjere** (*intifa'ul-kasd*) moguće je dokazati onim što je ispravno preneseno u vezi nekih supruga Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi ve sellem. Njima je oprosteno ono što su izgovorile u vezi njega iz ljubomore, od riječi koje nikom nije dozvoljeno izgovoriti oslovljavajući Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem.

Bilježi imam Buhari u *Poglavlju da li je dozvoljeno ženi da prva zatraži brak*, u *Knjizi o braku*, kada su objavljeni ajeti: **☎Možeš zanemariti one među njima koje hoćeš.**① (*El-Ahzab, 51.*)

Tada je Aiša, radijallahu 'anha, rekla: "Allahov Poslaniče, smatram da tvoj Gospodar objavljuje prema tvom hiru." Kaže hafiz Ibn-Hadžer: "To jest, prema tvom zadovoljstvu..." Kaže Kurtubi: "Ove su riječi najbolji dokaz njene ljubomore." One su u smislu njenih riječi: "Ne hvalim vas dvoje niti hvalim ikog mimo Allaha." U svakom slučaju pripisivanje hira Allahovom Poslaniku od strane Aiše ne smije se shvatiti i protumačiti u svom prvobitnom i vanjstinskom značenju, zato što on, sallallahu 'alejhi ve sellem, ne govori nikada po hiru svome niti po njemu radi. Da je rekla: "Prema tvom zadovoljstvu.", bilo bi bolje, ali se zbog ljubomore oprašta upotreba sličnog izraza.)

Bilježi imam Buhari u *Knjizi o poklonu i njegovoj vrijednosti*, *Poglavlje o onome koji pokloni nešto svom prijatelju biravši momenat njegovog boravka kod posebne od njegovih žena*, da je Zejneba, radijallahu 'anha, rekla Allahovom Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem,: "Tvoje supruge te mole Allahom da budeš pravedan, zar pravednost samo prema kćerci Ibn Ebi-Kuhafe?!" Ne misleći time ezijetiti ili vrijeđati Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, poput Zul-Huvejsire kada je Allahovom Poslaniku rekao: "Pravedno dijeli...!", već zbog prevelike ljubavi prema Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, ljubomore na kojoj su žene stvorene, i zbog njihove zagriženosti za lično pravo kod Poslanika sallallahu 'alejhi ve sellem.

Hafiz Ibn-Hadžer tvrdi: "Tražila je od njega da bude pravedan iako je znala da nema pravednijeg insana od njega, sallallahu 'alejhi ve sellem, ali ju je ljubomora savladala, zbog čega je Allahov Poslanik nije ukorio."

Prenosi Kadi Ijad u *El-Ikmal* od Malika i drugih, da kada žena svog muža optuži za zinaluk iz prevelike ljubomore, ne mora biti kažnjena zbog toga, dokazivajući to hadisom Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem,: "Žena koja je ljubomorna na svoga

muža ne zna gdje je početak niti kraj doline."

Riječi koje slijede ovoj prepreci (nemanje namjere za značenjem koje je kufr tj. intifa'ul-kasd) su: kada se prepričava neki događaj u kome je neko izgovorio riječi kufra.

Kao kada učač Kur'ana uči ajete u kojima se spominju riječi kafira o kojima nas Allah, subhanahu ve te'ala, obavještava u Kur'anu. Takav se ni u kom slučaju ne proglašava nevjernikom, već će biti nagrađen za njegovo učenje, ili kada svjedok svjedoči pred kadijom o osobi koja je izgovorila riječi kufra, pa ponovi ono što je čuo, ili pak spominjanje riječi kufra, koje kafiri izgovaraju, radi proučavanja i dokazivanja njihovih zabluda ili radi odgovora na njihove zablude. Sve je ovo dozvoljeno i ne proglašava se kafirom onaj ko riječi kufra iz spomenutih razloga izgovori, zbog toga se kaže "nije kafir ko prenese riječi kufra", za razliku od onog ko ih prenosi radi njihovog širenja ili pomaganja, onda nema sumnje da je to kufr.

Kaže Kadi Ijad o hadisu kojeg bilježi Muslim, o čovjeku koji je u pustinji izgubio svoju devu a zatim mu je Allah Uzvišeni vratio, od velike radosti je uzviknuo: "Allahu, Ti si moj rob a ja sam Tvoj gospodar." "Od velike radosti je pogriješio." Kada se ovako nešto dogodi da čovjek nešto kaže u stanju izgubljenosti ili radosti, neće se zbog toga koriti, niti onaj koji ove njegove riječi prenese da bi se ljudi podučili, ili radi koristi, ne radi izigravanja ili ismijavanja, a i sam slučaj da nam ovo Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, prenosi upućuje na njegovu dozvoljenost..." Takođe kaže: "Kada neko prenosi nečije riječi kufra, razlikuje se propis od slučaja do slučaja tako da može biti vadžib ili mendub, haram ili mekruh..."

Kaže Ibn-Hazm: "Riječi izgovorene jezikom bez ubjeđenja srcem nemaju kod Uzvišenog Allaha nikakav propis. Tako ako bi neko prenio nečije riječi kufra, ili izgovarao riječi kufra učeći Kur'an neće biti kafir osim da njegovo srce to potvrđuje. Ako bi murđžije ili džehmije sa ovim dokazivali, pa rekli: "Obavještavanje o kufru nije kufr", reći ćemo im: "Kada nam je Allah naredio učenje Kur'ana, a u njemu je spomenuo govor nevjernika, i obavijestio nas da nije zadovoljan nevjerstvom svojih robova, učač Kur'ana se izdvaja u tome i ulazi u Allahovo zadovoljstvo učeći ono o čemu Allah obavještava. Kada je Uzvišeni Allah naredio istinsko svjedočenje, rekao je: ﴿**Osim onih koji svjedoče istinu, i znaju.**﴾ (Ez-Zuhruf, 86.) Znači da onaj vjernik koji svjedoči i obavještava o kufru nevjernika s time ne postaje kafirom, naprotiv on postiže time Allahovo zadovoljstvo i ostvaruje iman..." (El-Fasl, 3/249-259)

U to spada i da čovjek izgovori riječi kufra koje ne razumije. To se neće smatrati nevjerstvom osim nakon što se podučiti a zatim isto namjerno ponovi.

El-'Izz b. Abdus-Selam u djelu *Kava'idul-ahkam*, u *Poglavlju ko izgovori riječi a ne poznaje njihovo značenje, neće se kazniti zbog onoga što iz njih proizilazi*, kaže: "Kada stranac izgovori riječ kufra ili riječi imana ili *talaka* (razvoda braka), oslobađanja (roba) ili kupoprodaje, primirja ili odricanja, ništa od toga mu se ne prihvata, zato što se ne pridržava onoga što te riječi za sobom povlače, niti želi njihovo suštinsko značenje (jer ih u stvari i ne poznaje). Tako je isto, ako bi arap izgovorio strane riječi čije značenje upućuje na spomenuto, one se ne prihvataju jer on u stvarnosti ne želi njihovo značenje, jer da bi želio neku stvar mora je poznavati. Ako bi pak izgovorio stranu riječ čiju suštinu zna i želi, tada njegove riječi bivaju punovažne. Ako bi arap rekao svojoj ženi "puštena

si", a ne zna šta to znači, riječi neće imati nikakvu pravnu vrijednost, jer ih ne razumije sve dok ne bude htio ono što znače."

Pogledaj Ibnul-Kajjimovo djelo *I'alamul-muvekki'in*, u *Poglavlju ko izgovori riječi kufra čije značenje ne poznaje ne postaje kafir*, gdje govori o izgovaranju riječi kojima se daje razvod braka i važnosti postojanja namjere pri izgovaranju takvih riječi da bi bile važeće. On kaže: "Ne može se sprovesti propis sve dok ih ne izgovori sa namjerom, želeći njihovo pravo značenje i ono što te riječi za sobom povlače, kao i da te riječi svojevolumno izrekne, što znači da su potrebne dvije stvari da bi se mogao izvuci punomocan propis, da svojevolumno odabere riječ koju će izgovoriti i da uz to želi propise koji se na to nadovezuju. Čak je željenje značenja važnije nego željenje riječi, jer je značenje cilj izgovaranja tih riječi, koje su ustvari samo sredstvo do njega, ovo je mišljenje prvaka muftija od islamske uleme." - sve do riječi – "Kažu učenjaci hanbelijskog mezheba: "Kada bi stranac rekao svojoj ženi: '*Enti talik*' (razvedena si) na arapskom, a ne razumije ove riječi, ne bi bila razvedena, zato što ne misli na razvod braka s tim riječima, kao i kada bi ih izrekao pod prisilom." Kažu: "Ako bi ih čak izgovorio sa nijetom onoga što znače kod arapa, neće doći do razvoda braka jer ne može nijetiti ono čije značenje ne poznaje, tako je i ako bi izgovorio riječi kufra čije značenje ne poznaje, ne bi sa tim postao nevjernik. U *Musannefu Veki'a* je zabilježen događaj u kome je Omer, radijallahu 'anhu, presudio ženi koja je rekla svome mužu: "Daj mi neko ime!", pa je on nazva "Mirišljiva.", ona mu reče "Ne, neko drugo.", a on je upita "Kako želiš da te nazovem?", reče: "*Huljetu talik*", reče: "U redu, od sada si '*Huljetu talik*'. Žena je otišla Omeru radijallahu 'anhu, i rekla: "Muž me je razveo!" a zatim dođe njen muž i ispriča Omeru sve kako se dogodilo pa je Omer izudara po glavi i reče njenom mužu: "Vodi je, pa je i ti kazni." I ovo je ono istinsko shvatanje koje ulazi u srce, ne tražeci dozvolu ulaska, iako se radi o izgovaranju riječi koje jasno i nedvosmisleno ukazuju na razvod braka, kao što spomenusmo čovjeka koji je našao svoju devu nakon što ju je izgubio, pa uzviknuo: "Allahu, ja sam Tvoj gospodar a Ti si moj rob." Pogriješio je od žestoke radosti. Zbog toga se ne može za njega reći da je kafir iako je izgovorio jasne riječi kufra, jer ih nije želio reći." (3/76 i 4/229)

2 Napomena:

Iz spomenutog ne shvatamo da je nedostatak nijeta prepreka tekfira na način na koji to shvata veliki broj murdžija današnjice, čineći nijet - šartom tekfira, bez kojeg se tekfir ni u kojem slučaju ne bi mogao ispuniti, tako što kažu da insan neće postati nevjernik pa čak iako učini namjerno djelo kufra ili izgovori riječi kufra namjerno, sve dok sa tim djelom ne bude nijetio nevjerstvo (da bude nevjernik) i izlazak iz islama. Time žele opravdati svakog taguta, zindika ili otpadnika. Ispravno shvatanje je da je prepreka tekfira – nepostojanje namjere (*intifa'ul-kasd*), u smislu nenamjerno počinjene greške koja je suprotna namjeri, koja je uvjet tekfira, ili ne namjerava počiniti djelo kufra ili riječi kufra lično, kao što smo spomenuli u slučaju upozorenja drugih, ili da ih izgovori ali ne zna šta one znače, itd.

Što se tiče namjere izlaska iz vjere i želje da se postane kafir određenim djelom ili riječju, reci, ima li ko da to želi, hoće ili namjerava da postane nevjernik? Čak ni židovi ni kršćani, kada bi ih upitao da li vi želite nevjerstvo ili nijetite kufr sa tim što kažete da su Isa i Uzejr, 'alejhimus-selam, sinovi Božiji, ili ostalim djelima kufra, nevjerstvo? Negirali bi da s tim žele postati nevjernici...

Takvo je stanje i velikog broja kafira koji misle da je dobro ono što rade... I veliki broj taguta i njihovih pomagača danas, kada bi im pobrojali njihova djela nevjerstva, zanegirali bi to i odbili bi da priznaju svoje nevjerstvo, ili da im je želja s tim djelima izlazak iz vjere, već bi tvrdili da su vjernici i da klanjaju i kažu **la ilahe illallah...**

Takvo je stanje bilo i sa kafirima Kurejša, nikad svoj kufr nisu priznali niti da su htjeli nevjerstvo time što obožavaju kipove, već su govorili: **ﷻ Mi ih obožavamo samo zato da bi nas što više Allahu približili.** ① (*Ez-Zumer*, 3.)

... Čak suprotno tome, govorili bi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kafir i oni uz njega, i takvo je stanje većine svijeta danas, osim kome se Allah smilovao. Kao što spominje Ibn-Tejmijje, rahimehullah,: "...I općenito, ko učini djelo kufra ili izgovori riječi kufra zanevjerovao je s tim, pa iako nema volju da bude kafir, jer niko ne želi da bude kafir, osim kome to Allah Uzvišeni hoće." (*Es-Sarimul-meslul*, 177-178)

"... Ovdje je cilj objasniti da otpadništvo može biti bez psovanja (vjere), može biti i bez namjere da se vjera promjeni ili volje da se zanegira Allahova objava i poslanica isto tako. Kao što ne vrijedi Iblisu što njegovo nevjerstvo nije u sebi sadržavalo nijet negiranja Allahovog rububijeta, tako ne vrijedi ni onome koji izgovori kufr to što nije namjeravao nevjerstvo." (*Es-Sarimul-meslul*, 370)

Uzvišeni Allah nas obavještava da većina onih koji nevjeruju misle da čine dobro, čak da su na ispravnijem putu od onih koji vjeruju: **ﷻ Reci, hoćete li da vam kažemo čija djela neće nikako priznata biti, čiji će trud u životu na ovom svijetu uzaludan biti, a koji će misliti da je dobro ono što rade? To su oni koji u dokaze svoga Gospodara ne budu vjerovali i koji budu poricali da će pred Njega izaći, zbog toga će trud njihov uzaludan biti i na Sudnjem danu im nikakva značaja nećemo dati.** ② (*El-Kehf*, 103-105.)

Kaže Ibn-Džerir Et-Taberi u tefsiru ovog ajeta: "Ovo je jedan od dokaza koji upućuje na grešku onih koji tvrde da se ne može postati nevjernik osim sa namjerom za nevjerstvom, i poslije znanja o Allahovoj jednoći..." sve do riječi: "Ako bi bilo kao što smatraju da ne može niko zanevjerovati u Allaha osim da to zna, onda bi to značilo da će oni o kojima nas Allah obavještava da su smatrali da čine dobro biti nagrađeni za njihova djela, a Allah, subhanehu ve te'ala, nas obavještava da su kafiri u Allaha i da su im sva djela poništena..." (45-44). Takođe kaže, Allah mu se smilovao, u djelu *Tehzibul-asar* nakon što je naveo hadise u kojima su spomenute haridžije: "I to je odgovor onima koji (griješe kada) kažu da niko ne izlazi iz Islama od sljedbenika kible, nakon što je zaslužio ime i sud Islama, osim sa namjerom izlaska, znajući."

Kaže Ibn-Hadžer, rahimehullah, u *Poglavlju ko ostavi borbu protiv haridžija*: "... Ima muslimana koji izlaze iz vjere bez toga da hoće izlazak iz nje ili da izaberu drugu vjeru mimo Islama."

Rezime ovoga: U temi uslovljavanja postojanja namjere i nijeta ili nepostojanja nijeta (*intifaul-kasd*) kao prepreke tekfira, mjerodavno je i potrebno da osoba ima namjeru činjenja djela, koje izvodi iz vjere, a ne namjeru izlaska iz vjere činjenjem istog.

3. Pogrešno tumačenje - et-te'vilu (التأويل)

Sa ovim se misli stavljanje nekog od šerijatskih dokaza na pogrešno mjesto uz ulaganje truda (*idžtihad*), ili nejasnoća koja se javlja kod neshvatanja šerijatskih dokaza, ili pogrešno shvatanje koje on smatra ispravnim, ili smatranje dokazom onoga što se ne može uzeti kao dokaz, kao da čovjek smatra slab hadis ispravnim, tako da čovjek učini djelo kufra za koje ne smatra da je kufr. Na takav način izostaje uvjet za njegovo proglašavanje kafirom a to je namjera, a u isto vrijeme se javlja prepreka za njegovo proglašavanje nevjernikom a to je pogrešno tumačenje. U slučaju da se osoba poduči o djelu koje je počinila, tj. da je djelo koje izvodi iz Islama a zatim nastavi raditi to djelo onda postaje nevjernik.

Dokaz za ovo je koncenzus ashaba, radijallahu ‘anhum, koji su smatrali da djela učinjena pogrešnim tumačenjem imaju propis greške, koju je Uzvišeni Allah oprostio, zbog slijedećih dokaza. To je slučaj Kudame b. Mez'un, radijallahu ‘anhu, kada je pio alkohol sa svojim društvom a zatim to pravdao riječima Uzvišenog Allaha, u prijevodu značenja: **☎ Onima koji vjeruju i dobra djela čine nema nikakva grijeha u onome što oni pojedju i popiju kada se klone onoga što im je zabranjeno i kad vjeruju i dobra djela čine, zatim se Allaha boje i vjeruju i onda se grijeha klone i dobro čine. A Allah voli one koji drugima dobro čine.**① (*El-Maida*, 93.)

Kako to bilježi Abdur-Rezzak u *Musannefu*: "... Omer, radijallahu ‘anhu, je Kudamu postavio za namjesnika u Bahrejnu. Kada je Ebu-Hurejre, radijallahu ‘anhu, posvjedočio a s njim još i skupina ljudi i supruga Kudame da je pio alkohol pozvao ga je Omer, radijallahu ‘anhu, k sebi. Nakon što ga je ukorio htio je izvršiti kaznu nad njim za konzumiranje alkohola, međutim, Kudama se branio spomenutim ajetom pa mu Omer, radijallahu ‘anhu, reče: "Pogrešno si protumačio..." Kaže Ibn-Tejmije u *Es-Sarimul-meslul*: "Omer i šura su se složili da se zatraži od Kudame i njegovih prijatelja da se pokaju i potvrde da je alkohol zabranjen a zatim da ih izbičuju, ili da odbiju i da budu proglašeni nevjernicima." Omer, radijallahu ‘anhu, mu je objasnio njegovu grešku a zatim rekao: "Da si se istinski bojao Allaha ne bi se približio Allahovim zabranama i ne bi pio vino..." Zatim se pokajao i nije ga protekfirmio već se zadovoljio njegovim bičevanjem zbog konzumiranja vina, i niko mu se od ashaba u tome nije suprotstavio.

Kaže šejul-islam Ibn-Tejmije: "A onaj do koga nije došao dokaz, poput onog koji je tek primio islam ili onaj koji živi daleko u pustinji a nisu do njega stigli propisi Islama i slično tome, ili onaj koji pogriješi misleći da oni koji vjeruju i dobra djela čine da je njima dozvoljeno konzumiranje vina, kao što su pogriješili oni od kojih je Omer, radijallahu ‘anhu, tražio da se pokaju i slični njima, od njih će se tražiti da se pokaju, i donijeće im se dokazi, pa ako nastave po starom protekfirmiće se. Ne proglašavaju se nevjernicima prije nego se poduče, kao što ni ashabi, radijallahu ‘anhum, nisu proglasili Kudamu b. Mez'una i njegove prijatelje kafirima kada su pogriješili u svom tumačenju."

Takođe kaže: "Onaj ko pogrešno shvati (*el-mute'evvil*) i neznalica koja se može opravdati neznanjem nemaju sud i propis inadžije ili pokvarenjaka, uistinu je Allah odredio svakoj stvari mjeru..." (*El-Fetava*, 3/180) Zato mezheb selefa nije proglašavanje nevjernikom nikog od pripadnika kible ko pogrešno protumači, a u pripadnike kible pored svakog muslimana sunnije, spadaju i grijeshnik (*el-fasik*), sljedbenici strasti (sekte koje su ostale unutar granica Islama, op.prev) sa pogrešnim tumačenjem ... suprotno haridžijama i mu'tezilama i onim koji idu njihovim putem poput zejdijsa ili nekih apologeta (*mutekellimun*) poput Šehristanija, kod kojih mute'evvili (oni koji pogrešno tumače) ne spadaju u sljedbenike kible.

Spominje Kadi Ijad u svom djelu *Šifa*, (2/277) i prenosi od prvaka uleme: "Zaista se treba paziti tekfira onih koji su u tumačenju pogriješili (*el-mute'evvilin*), jer je velika opasnost bila u ohalaljivanju krvi klanjača, Allahovih iskrenih robova (*muvehhida*)..." Spomenućemo kasnije njegov govor o onima koji se ne proglašavaju kafirima a koji pripisuju Uzvišenom Allahu nešto što ne dolikuje, ne u smislu uvrijede ili otpadništva, već na osnovi pogrešnog tumačenja ili negacije neke osobine pod izgovorom "*tenziha*", tj. isticanja svetosti Allahovim osobinama i nemogućnosti postojanja manjkavosti u njima.

Kaže Ibn-Vezir: "Ovaj plemeniti ajet ﴿... Ali oni kojima su se srca nevjerstvom ispunila stići će srdžba Allahova...﴾^① (*En-Nahl*, 106.), upućuje da mute'evvili nisu kafiri zato što se njihova srca nisu kufrom ispunila, niti kufr dozvoljavaju..."

A što se tiče nekih zindika i otpadnika danas čiji je kufr jasan, poput onih koji mudruju i sa vjerom se izigravaju, za koje neke neznalice kažu da su i oni od onih koji pogrešno tumače, kažemo im: "Vaš govor je neprihvatljiv zbog jasnoće kufra kojeg čine, i stvar se ogleda u njenoj suštini a ne u imenima koja ste vi izmislili (tj. nazivate te`vilom ono što se ne prihvata kao te`vil, op.prev.), s kojima se igraju mnogi sljedbenici strasti. Koliko je samo laži, koje su lažovi ukrasili da bi njima oponirale šerijatu. Zbog toga prenosi Kadi Ijad da su učenjaci rekli:" Ne prihvata se tumačenje (te`vil) gdje su dokazi jasni." (*Šifa*, 2/217)

Na isto ukazuje Šejhul-islam Ibn-Tejmijje u *Es-Sarimul-meslul*, 527. Zato ko se pročuje po zindikluku i po izigravanju sa šerijatskim propisima ili bude upadao u uzroke kufra koji su jasni i gdje ne postoji tumačenje, a zatim bude svoje nevjerstvo htio opravdati pokvarenim tumačenjima, neće mu se prihvatiti kao izgovor. Ne postoji taj idžtihad ili te`vil koji opravdava činjenje jasnog kufra, jer čak i nevjernici opravdavaju svoj kufr sa različitim vidovima tzv. tumačenja tj. te`vila.

Zato Ibn-Hazm kaže : "Do koga dođe naredba od Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, ispravnim putem i bude musliman a zatim nešto pogrešno protumači, shvati ili dođe do njega s drugim tekstom a niko ga ne poduči o tome u čemu je pogriješio u vezi te vijesti ili šta je zbog te greške ostavio od vjere, takav je opravdan i ima nagradu s obzirom da je tražio istinu, i nije znao za nju. A ako mu se uspostavi dokaz u vezi toga pa bude prkosio (inatio), neće se prihvatiti nikakav te`vil nakon uspostave dokaza." (*Ed-Durra*, 414)

Kaže: "Što se tiče onih koji nisu sljedbenici Islama, poput kršćana, židova, međžusija ili sljedbenika drugih vjera, ili batinija, koji zagovaraju božanstvo nekog od ljudi, ili nečije vjerovjesništvo, nakon Poslanika sallallahu 'alejhi ve sellem, takvi se u osnovi ne

opravdavaju te'vilom. Naprotiv, oni su nevjernici i mušrici u svakom slučaju.» (Ed-Durra, 441)

U ovom smislu, napominjemo da je osnova kod Kudame, radijallahu 'anhu, koji je opravdan tumačenjem ta da je bio musliman, dobar vjernik od plemenitih ashaba i učesnika Bedra, daidža Abdullaha b. Omera i Hafse, radijallahu 'anhum, muž Safije sestre Omera, radijallahu 'anhu, prenosi Ibn Abdul-Berr u djelu *El-Isti'ab*, (341/3) od Ejjuba b. Ebi-Temime da je rekao: "Niko od učesnika Bedra nije izbičevan radi vina osim Kudama b. Ma'zun." Zbog ovoga Ibn-Tejmije nakon što je spomenuo hadis koji govori o čovjeku koji je svojim sinovima oporučio da ga spale nakon smrti, kaže: "Onaj koji pogrešno protumači šerijatske tekstove ulažući svoj trud i trudeći se u slijeđenju Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, je preči da mu bude oprošteno od osoba poput ove." (3/148)

Kadi Ijad u svom djelu *Šifa* spominje razilaženje selefa po pitanju tekfira onih koji pripisuju Uzvišenom Allahu neko svojstvo koje ne priliči, ne na način vrijeđanja i otpadništva već na način tumačenja Allahovih svojstava pogrešno, što vodi u novotariju i zabludu.

Najispravniji stav po ovom pitanju je razlikovanje između onog tumačenja koje ima osnovu u arapskom jeziku, kao da protumače Allahovu ruku, subhanehu ve te'ala, pa da kažu Allahova snaga ili blagodat, što ne povlaci za sobom kufr ali je u svakom slučaju suprotno istini i shvatanju selefa. To zbog toga što se u arapskom jeziku snaga ili blagodat može upotrebiti za ruku, iz tog razloga se može opravdati onaj ko na ovaj način protumači neko od Allahovih svojstava s obzirom da je pogriješio i iskrivio ispravno, vanjštinsko, prvobitno značenje šerijatskih tekstova. I između tumačenja koje u arapskom jeziku nema utemeljenja, poput onih koji su protumačili Kur'anski ajet: **🖐️ Zaista su Njegove obje ruke otvorene...** ③ (*El-Maida*, 64.)

rekavši da se ovde misli na Hasana i Husejna ili na nebesa i zemlju što je u ovom slučaju nevjerstvo, zbog nemogućeg tumačenja ruke na ovaj način u arapskom jeziku. Zato treba napraviti razliku između prve vrste tumačenja koja je neispravna ali nije nevjerstvo i druge vrste koja je nevjerstvo zato što nema šerijatsku niti jezičku osnovu. Ovakvo tumačenje se odbacuje i nema sa idžtihadom ništa, već je izigravanje i iskrivljavanje vjere, i sa ovakvim tumačenjem se nije moguće opravdati.

Kaže Ibn-Vezir: "Nema razilaženja među ulemom da je nevjerstvo poricanje bilo čega od onoga što je opšte poznato u vjeri(المعلوم بالضرورة) , gdje neki pokušavaju da se sakriju iza te'vila, gdje tumačenje uopšte nije moguće, poput nevjernika koji su iskrivili značenja svih Allahovih najljepših imena, čak i cio Kur'an i sve islamske propise, zanegirali budući život i kijametski dan, Džennet i Džehennem."

U pitanja u kojima se bez sumnje ne prihvata te'vil spadaju osnove tevhida, koji zahtijeva obožavanje jedino Allaha Uzvišenog u svim vrstama ibadeta, tako da rušenje ove osnove pod izgovorom pogrešnog tumačenja koji opravdava činjenje širka Uzvišenom Allahu i uzimanje lažnih božanstava mimo Allaha, je čista laž, zbog koje su poslani svi poslanici da je unište i uklone...

Kažu učenjaci da se mijenjanje vanjskog značenja jedne riječi bez šerijatskog dokaza ne može nazvati i prihvatiti kao tumačenje. Tako su potonje generacije iskrivljavanje

tekstova nazvali tumačenjem, uljepšavajući ga i kiteći da bi ljudi od njih to prihvatili, nazivavši iskrivljavanje značenja te'vilom... a Uzvišeni Allah je pokudio one koji uljepšavaju i dotjeravaju neistinu i zabludu kako bi s time varali ljude. 📞 **Tako smo svakom vjerovjesniku neprijatelje određivali, šejtane u vidu ljudi i džinova koji su jedni drugima kićene besjede govorili da bi ih obmanuli..”** (*El-En'am*, 112.)

6 U svakom slučaju greška u tumačenju prestaje biti prepreka tekfira onda kada se osoba poduči i objasni joj se.

3. Neznanje - el-džehlu (الجهل)

Neznanje biva preprekom tekfira i opravdanjem onda kada se radi o neznanju kojeg čovjek nije u mogućnosti otkloniti od sebe. Kada je čovjek u mogućnosti otkloniti neznanje od sebe ali je nemaran ili se okreće od toga i neće da nauči, onda se radi o neznanju koje je sam prouzrokovao i zaradio, takvim neznanjem se ne može opravdati. Propis takve osobe je poput one koja zna iako u stvarnosti ne zna, i to je slučaj onog ko se okrene od Allahove vjere. Onoga do koga je Allahova Knjiga došla pa je zanemario i okrenuo se od nje ne učeći je niti gledajući u nju kako bi naučio najbitnije stvari radi kojih ga je Allah, subhanehu ve te'ala, stvorio. Kaže Uzvišeni Gospodar (prijevod značenja):

📞 **Pa zašto oni pouku izbjegavaju, kao da su divlji magarci preplašeni koji od onih koji ih progone bježe.**① (*El-Muddessir*, 49-51.)

📞 **A meni se ovaj Kur'an objavljuje i da njime vas i one do kojih dopre opominjem.**② (*El-En'am*, 19.)

Svako do koga dođe Kur'an i opomena pa se okrene od tevhida i upadne u kaljužu širka i mnogoboštva, takav se džehlom ne može opravdati jer ga je sam zaslužio svojim okretanjem i izbjegavanjem... Složili su se učenjaci da nema opravdanja onaj koji se okrene od Allahove vjere a u mogućnosti je da nauči, a razišli su se kada je u pitanju opravdanje onog koji nije bio u mogućnosti da nauči, o čemu se nema potrebe raspravljati u našem vremenu kada je Allahova vjera dostigla horizonte, Allahova Knjiga i sunnet Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, koji je pojašnjava, su sačuvani i mogućnosti

njihova učenja su mnogobrojne, čak su i olakšane za svakoga, i ne može niko biti džahil a da to danas u većini slučajeva ne bude džehl odbijanja i izbjegavanja. Posebno kada se radi o stvarima vjere koje su se proširile i koje svako poznaje, ne samo među muslimanima već i kod jevreja, kršćana i drugih, kao što je tevhid koji je osnova islama i njegova srž.

Spominje ulema poput Karafija neka šerijatska pravila pa kaže: "Uistinu svako neznanje koje je čovjek u mogućnosti otkloniti od sebe ne može džahilu koristiti kao opravdanje..." (*El-Furuk*, 4/264 i 2/149-151)

Ibn-Lehham kaže: "Neznalica o određenom propisu može se opravdati svojim neznanjem onda kada ne bude nemarna po pitanju njegovog učenja, ali ako zanemari učenje i ne bude htio učiti onda nema opravdanja." (*El-Kava'id vel-favaidul-usulije*, 58)

O neznanju kao opravdanju moglo bi se puno govoriti. Na ovu temu je napisano mnogo djela, u kojima su neki u tome i pretjerali a drugi su mnogo toga propustili a neki su opravdanje neznanjem u potpunosti zanegirali i u tome pogriješili a zatim proglasili kafirom onog koga Allah, subhanehu ve te'ala, i Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nisu proglasili kafirom.

A ima i onih koji su pretjerali u opravdavanju neznanjem i tako Allahove granice pogazili, opravdavajući murtedde, inadžije i nevjernike koji se od Allahove vjere okreću. Oni koji su neznanje o Allahovoj vjeri rukama svojim zaradili i svojim udaljavanjem od nje, i davanjem prednosti ovom svijetu nad ahiretom, vidjećeš ih kako su najpametniji i najučevniji a nepoznaju najbitnije stvari kojima je Allah, subhanehu ve te'ala, obavezao insana da ih poznaje, a Allahova Knjiga i sunnet Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, su pred njima, kaže Uzvišeni Allah o takvima, u prijevodu značenja: **Oni znaju samo spoljašnju stranu života na ovom svijetu, a prema onom svijetu su ravnodušni.**① (*Er-Rum*, 7.)

Onaj ko se uistinu može opravdati neznanjem i za koga važi ova prepreka tekfira jeste onaj ko ima osnovu tevhida (*aslut-tevhid*), međutim ne poznaje neka šerijatska pitanja koja su složena i čije poznavanje zahtjeva pojašnjenje, u što se može svrstati i poglavlje o Allahovim imenima i svojstvima. Postoji mnogo dokaza koji upućuju da se onaj ko u ovim pitanjima pogriješi a ima osnovu vjere i tevhida može opravdati neznanjem, i nije ga dozvoljeno proglasiti kafirom osim nakon što mu se pojasni.

Kao što se bilježi u hadisu o čovjeku koji je bio nemaran prema sebi, koji pored tevhida nikad nije dobra učinio pa je oporučio sinovima svojim kada umre da ga spale i rasprše njegov prah, govoreći: "Ako me Allah proživi (ako Allah bude kadar da me oživi) neće nijedno stvorenje kazniti kao mene." U ovome se vidi njegovo nepoznavanje Allahove moći, da Allah Slavljeni može da ga proživi i kada bi bio spaljen i njegovi djelovi tjela bili razdvojeni. Ali i pored toga Allah mu je oprostio zbog njegovog tevhida i njegovog straha prema Allahu, što upućuje na opravdanje neznanjem u situacijama poput ovih ako čovjek bude od onih koji samo Allahu ibadet čine...

Zbog toga je šejhul-islam Ibn-Tejmije naglasio u svojoj raspravi sa protivnicima na *Vasitijsku akidu*, koja uglavnom govori o Allahovim imenima i svojstvima, nakon što su mu se neki usprotivili zbog njegove tvrdnje iz toga djela "Ovo je vjerovanje potpomognute skupine" rekao je, rahimehullah, : "I nije svako ko se ne složi u nekim pitanjima vezanim za ovu akidu osuđen na propast, jer onaj ko se suprostavi može biti

mudžtehid ali da pogriješi u tome i Allah će mu oprostiti njegovu grešku, ili da bude od onih kojima nije došlo ispravno znanje koje bi moglo biti dokaz protiv njih..." (*El-Fetava*, 116/3).

Takođe se ubraja u poglavlje opravdanja neznanjem (*El-'uzr bil-džehl*) osoba koja je tek primila islam ili osoba koja je odrasla daleko u pustinji do koje ne mogu doći detalji šerijatskog znanja ili tome slično, takva osoba će imati opravdanje za ono što joj bude skriveno ali pod uslovom da je muvehhid i da se kloni velikog širka i mnogoboštva.

Na početku ovoga poglavlja, spomenuli smo da šejhul-islam Ibn-Tejmijje pravi razliku između opšteg i konkretnog tekfira, i da je potrebno za tekfir određene osobe razjašnjenje uvjeta i prepreka... (*El-Fetava*, 101/35) Zatim je spomenuo neke primjere pa kaže: "... Poput onog koji kaže da su vino i kamata halal, zbog nedavno primljenog islama ili zbog boravka daleko u pustinji, ili da zanegira neki govor smatrajući da nije od Kur'ana ili od hadisa poput nekih od selefa koji su odbijali da prihvate neki govor sve dok se ne utvrdi da su to riječi Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, ili nekih ashaba koji su sumnjali u viđenje Allaha, sve dok nisu o tome pitali Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, ili poput onog koji je rekao: "Kada umrem smrvite me a zatim me raspršite po moru da me Allah ne bi proživio..." itd. Takvi se ne tekfire sve dok im se ne donesu jasni dokazi, kaže Uzvišeni Allah, u prijevodu značenja: **🕌 Da ne bi ljudi nakon poslanika nikakvog opravdanja pred Allahom imali**🕌 (*En-Nisa'*, 165.) A Allah je ovom ummetu oprostio i pogrešku i ono što iz zaborava urade.

Ibn-Hazm, rahimehullah kaže: "Ne razilaze se učenjaci da kada čovjek primi Islam ali ne poznaje islamske propise smatrajući vino dozvoljenim ili namaz neobaveznim a nisu mu došli Allahovi propisi da takav nije nevjernik, bez razilaženja, međutim ako mu se iznesu jasni dokazi a nakon toga odbije, složio se ummet da je takav kafir (el-idžma')." (*El-Muhalla*, 151/13). "Onaj do koga ne dođe neko od poglavlja islamskih obaveza takav je opravdan, ne zaslužuje ukor. Dok su Dža'fer b. Ebi-Talib, radijallahu 'anhu, i skupina ashaba sa njim bili u Abesiniji, Allahovom Poslaniku je u Medini i dalje stizala objava i propisivali su se novi propisi, a ništa od toga nije stizalo do Dža'fera i ashaba koji su bili u Abesiniji zbog prekida puta između njih i Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, tako su ostali šest godina i nije škodilo njihovoj vjeri kada bi uradili neki haram ili izostavili neku od obaveza koje su bile propisane u Medini." (105/4).

Kaže Ibn-Kudame u *El-Mugniju*: "Nema razilaženja među učenjacima da je nevjernik onaj ko ostavi namaz negirajući njegovu obaveznost ako je od onih koji to znaju, a ako je od onih koji ne znaju da je obavezan ili su od onih koji su tek primili Islam ili je odrastao van islamske zemlje ili u pustinji daleko od grada i ilma, neće mu se presuditi nevjerstvom, sve dok mu se ne iznesu jasni dokazi o obaveznosti namaza i dok se ne poduči. A ako zanegira nakon toga postaje kafirom, a onaj koji živi u nekom mjestu gdje postoji islamska ulema proglašava se nevjernikom samim negiranjem obaveznosti namaza, tako i sa drugim islamskim obavezama..."

Takođe dokazuju učenjaci sa predajom koju bilježi Tirmizi od Ebu-Vakid El-Lejsija, radijallahu 'anhu, koji kaže: "Izašli smo sa Poslanikom, sallallahu 'alejhi ve sellem, prema Hunejnu a nedavno smo primili Islam. Mušrici su u to doba imali drvo pod kojim bi se odmarali i na kojem bi kačili svoje oružje a zvali su ga Zatu Envat. Rekosmo: "Allahov Poslaniče, učini da imamo Zatu Envat kao što oni imaju Zatu Envat.", pa reče

Allahov Poslanik: "Allahu ekber, tako mi Onog u čijoj je ruci moja duša rekli ste isto što i Musau izraelćani: ﴿**Napravi i ti nama boga kao što i oni imaju bogove!**﴾« **Reče on: "Vi ste, uistinu, narod koji ne zna!**﴾ (El-E'Aruf, 138.), sigurno ćete slijediti praksu onih prije vas..."

Oni koji ovu predaju smatraju ispravnom dokazuju da ko ima namjeru učiniti veliki širk iz neznanja, pa mu se zabrani i on ga ostavi, ne čini nevjerstvo... Mušrici koji čine veliki širk nemaju u ovome hadisu opravdanje kao što to s njime pokušavaju dokazati murdžije sadašnjice, pravdajući tagute i njihove pomagače, jer se Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, bio rasrdio kada je čuo ashabe da samo tako nešto traže ali ih je zbog neznanja opravdao i nije ih proglasio nevjernicima, dok se pak mušrici koji čine širk ne mogu opravdati neznanjem.

Ashabi, radijallahu 'anhum, su od Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, tražili takvo djelo iz neznanja, zbog toga što su doskoro bili nevjernici. Mislili su da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, u stanju da im učini drvo kod kojeg će provoditi svoje vrijeme obožavajući Allaha, subhanehu ve te'ala. Međutim, nisu počinili širk, niti bilo šta što njemu vodi, zato je obaveza stati s upotrebom dokaza kod njegovih granica i značenja koja sa sobom nosi, tako da će se opravdati njime neznalica sve dok ne učini veliki širk ili vidljivi jasni kufr.

To zbog toga što šerijatski dokazi jasno upućuju da u djelima koja ruše osnovu tevhida poput jasnog i otvorenog kufra ili velikog širka, čija je zabranjenost i poricanje opće poznata stvar u vjeri muslimana, što je čak i djeci poznato, čak i židovi i kršćani znaju da je Muhammed, sallallahu 'alejhi ve sellem, poslat zbog borbe protiv širka i njegovog uništenja, neznalice ne mogu biti opravdani neznanjem, naročito onda kada uzmemo u obzir da je Uzvišeni Allah upotpunio svoju blagodat prema ovom ummetu uzimajući Sebi za obavezu pomno čuvanje i dostavljanje Kur'ana Časnog. Zato svako onaj do koga dođe Allahova Knjiga a zatim uništi osnovu svog tevhida čineći otvoreni kufr ili jasno poćini veliki širk, takav je kafir kojeg na onom svijetu čeka patnja i nije ispravno opravdavati ga neznanjem, jer je zbog svojeg neznanja sam kriv i odgovoran okrećući se od Allahove Knjige, a nije od onih koji nisu u mogućnosti otkloniti neznanje od sebe. Na to jasno upućuju riječi Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, kada ga je jedan od ashaba upitao o svom ocu, pa mu je, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: "Zaista su moj i tvoj otac u Džehennemu.." I pored toga što su njihovi očevi od onih za koje Allah, subhanehu ve te'ala, kaže: ﴿**Da opominješ narod čiji preci nisu bili opominjani, pa ostaju ravnodušni.**﴾ (Ja-sin, 6)

I kaže, subhanehu ve teala,: ﴿**Da opominješ narod kojemu prije tebe nije došao niko da ga opominje, da bi išao pravim putem.**﴾ (Es-Sedžda, 3)

Dakle, nisu se mogli opravdati kada je veliki širk u pitanju i pored toga što im nije došao opominjač, poseban za njih. To ni zbog čega drugog osim zbog toga što je otvoreni, veliki širk, stvar na koju je Allah Svojim savršenim dokazima jasno upozorio, zbog koje je poslao sve Poslanike, koji su takodje na njega upozoravali, te objavio sve Svoje Knjige sa ciljem rušenja širka i upozorenja na njega, a zatim je objavio Knjigu kao pečat svim Knjigama i Sebe zadužio da je čuva do Sudnjega dana. Pa ako spomenute osobe (prije dolaska Poslanika, op. prev) nisu imale opravdanje neznanjem u velikom širku, onda je logično preće da nema opravdanja u istom onaj koji dođe nakon spuštanja Posljednje

Objave.

Kaže Kadi Ijad u djelu *Šifa*, (2/231) u kontesktu govora o tome da je psovanje Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem jasno nevjerstvo koje se ne može opravdati neznanjem: "...ili da kaže nešto ružno, ili nešto što se može ubrajati u njegovo vrijeđanje, iako njegovo stanje ukazuje da nije namjeravao njegovo kuđenje, niti vrijeđanje, bilo zbog neznanja koje ga je navelo da to kaže, ili ljutnje, ili opijenosti, ili manjkave samokontrole i kontrole jezika, ili brzopletosti u govoru. Sud za ovaj slučaj je kao i za prethodni, da se ubije bez oklijevanja, jer niko se ne može u nevjerstvu (jasnom op. prev) opravdati neznanjem." Tj. jasno nevjerstvo, koje se može svrstati u psovanje Vjerovjesnika sallallahu 'alejhi ve sellem. A što se tiče tekfira mute'evvila, od klanjača i muvehhida (onih koji kod sebe imaju ostvaren tevhid, op. prev.) spomenuli smo o njima govor Kadija, rahimehullah, u poglavlju "*Opreznost od tekfira*", kada su u pitanju vjernici klanjači koji neku stvar pogrešno protumače.

4. Prisila - el-ikrah (الإكراه)

Suprotno prepreci prisile je, uvjet činjenja djela svojevolaro, na to upućuju riječi Uzvišenog Allaha, u prijevodu značenja: **☎Onaj ko zanevjeruje u Allaha nakon imana, osim ko bude prisiljen a srce mu ostane čvrsto u imanu.**① (*En-Nahl*, 106.)

Islamski učenjaci spominju uvjete koji se moraju ispuniti da bi prisila bila prihvatljiva kao prepreka tekfira, od kojih su sljedeći:

- da onaj koji prisiljava na djelo nevjerstva bude u mogućnosti da uradi ono sa čime prijete, a da onaj koji biva prisiljen na djelo nevjerstva bude nemoćan odbraniti se pa čak ni bjekstvom.
- da preovlada mišljenje kod onog koji biva prisiljen da će se desiti ono sa čime mu se prijete.
- da onaj koji biva prisiljen ne učini niti izgovori više nego što je potrebno da bi otklonio štetu od sebe.
- da ono sa čime se prijete kod prisiljavanja na djelo nevjerstva bude od stvari koje insan nije u mogućnosti podnijeti, poput odsjecanje dijelova tijela, sagorijevanje vatrom, ubistvo i sl. 'Ammar bin Jasir, radijallahu 'anhu, zbog kojeg su objavljeni ajeti koji opravdavaju prisiljenog na kufr, nije izgovorio riječi kufra sve dok nisu ubijeni njegovi roditelji i dok mu nisu polomili rebra i dok nije stavljen na razne patnje.
- da odmah nakon prisile ispolji svoj Islam, ako ispolji svoj Islam ostaje u Islamu ali ako ispolji nevjerstvo smatraće se nevjernikom još od samog izgovaranja riječi kufra.

I uprkos ovome treba napomenuti da su islamski učenjaci jasno konstatovali da se onoj osobi za koju postoji šerijatski dokaz da je izgovorila riječi kufra, ali u stanju zarobljenništva kod nevjernika, bivši u okovima kod njih, u stanju straha, ne presuđuje otpadništvom jer je u situaciji realno moguće prisile, sve dok je pod njihovom kontrolom, privezan, ili zarobljen, a oni su u stanju da izvrše nad njime ono što mu žele učiniti. Ako se, međutim, posvjedoči da je bio bezbjedan u stanju izgovaranja riječi kufra tretiraće se kao otpadnik (*murtedd*).

Bitno je spomenuti da prisila o kojoj učenjaci ovdje govore, jeste kada čovjek izgovori riječi kufra ili počini djelo kufra a zatim se neposredno vrati ispoljavanju Islama, kao što smo maloprije spomenuli. S druge strane, prisilu na stalno nevjerstvo i ostajanje u nevjerstvu učenjaci ne prihvataju kao opravdanje i izgovor, niti je dozvoljavaju, već su napravili razliku između ove i prethodno spomenute vrste prisile.

Bilježi El-Esrem od imama Ahmeda, rahimehullah, da je upitan o čovjeku kojeg su zarobili a zatim ga prisilili na nevjerstvo, pitavši ga ima li dozvolu da se otkine, pa je ispoljio veliku mržnju prema tome (dozvoli toga, op. prev) a zatim rekao: "Takav po mom mišljenju nije poput onih, povodom kojih su objavljeni ajeti, od ashaba Vjerovjesnika sallallahu 'alejhi ve sellem. Od njih bi se tražilo da izgovore riječi kufra a zatim bi bivali ostavljeni da rade šta hoće, dok od ovih traže da ostanu na nevjerstvu i ostave svoju vjeru. To zbog toga što u riječima onoga koji bude prisiljen, a nakon toga odmah pušten, nema štete, dok ovaj koji među njima boravi, pridržava se nevjerstva kojem su ga pozvali, te dozvoljavanja zabranjenih stvari, ostavljanja farzova, i vadžiba, te činjenja harama i ružnih stvari. Pa ako se radi o ženi, oženice je, a zatim će im roditi djecu nevjernike, tako isto muskarac. Njihov vanjštinski sud jeste prelazak u pravo nevjerstvo i napuštanje prave vjere. ."

2. Prepreke vezane za djelo (tj. uzrok tekfira):

- a.** Da djelo ili riječi ne upućuju jasno na nevjerstvo.
- b.** Da šerijatski dokaz sa kojim se dokazuje jasno i kategoricki ukazuje da određeno djelo ili riječi izvode iz vjere. O ovome će biti opširnijeg govora u poglavlju o greškama u tekfiru, inšallah.

3. Prepreke vezane za konstatovanje (ustanovljavanje) krivnje:

(Ovo je sudska strana vezana za prepreke). Kada se radi o ovoj vrsti prepreka mora se biti precizan i strog kod redoslijeda propisa koji se nadovezuju na tekfir određene osobe, poput smrtne kazne, konfiskovanja imovine itd.

U to spada:

- Da se čin nevjerstva, u vidu riječi ili djela, ne može dokazati i ustanoviti na šerijatski validan način, kao priznanje ili svjedočenje dvojice pravednih svjedoka, bilo da broj svjedoka nije dovoljan, za što većina učenjaka uslovljava dvojicu pravednih svjedoka, o čemu će se kasnije govoriti, pa da npr. posvjedoči samo jedan čovjek, te se zbog nepotpunog broja svjedoka neće prihvatiti njegovo svjedočenje, jer Poslanik sallallahu ʿalejhi ve sellem nije pozvao na odgovornost Abdullaha bin Ubejja, kada je Zejd bin El-Erkam posvjedočio sam protiv njega, da je rekao: "Ako bi se vratili u Medinu sigurno bi jači iz nje istjerao slabijeg ."

- Da bude jedan od svjedoka osoba čije se svjedočenje ne prihvata po ovom pitanju, poput kafira, maloumne osobe ili malodobne osobe isl., ili da između njega i onog protiv koga svjedoči ima svađa, ili da je od nepouzdatih osoba a da optuženi uz to negira zakletvom ono što mu se pripisuje i zbog čega se optužuje. O ovome će biti opširnijeg

govora u poglavlju o greškama u tekfiru, inšallah.

Islamski učenjaci uslovljavaju četiri šarta da bi svjedočenje svjedoka bilo prihvatljivo: Islam, punoljetnost, razum i pravednost. Dokazujući ajetom: **﴿إِن كَانَتْ ثَلَاثُ شُهَدَاءَ فَثَبَّطُوا شَهَادَتَهُمْ﴾ I kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite!**^① (*Et-Talak*, 2.)

Takođe dokazuju hadisom kojeg bilježe imam Ahmed, Ebu-Davud, El-Bejheki i drugi, u kome Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kaže: "Nije dozvoljeno svjedočenje izdajice niti varalice, niti onog koji pakosti (*zi-gimrin*) svome bratu." Hafiz Ibn-Hadžer kaže da je hadis jakog lanca prenosilaca.

Mezheb imama Šafije, Malika i Ahmeda, rahimehumullah, je da se ne prihvata svjedočenje neprijatelja jednog protiv drugog, a suprotnog je mišljenja imama Ebu-Hanife, rahimehullah. Eš-Ševkani u djelu *Nejlul-evtar*, kaže: "Ispravno je da se ne prihvata svjedočenje neprijatelja protiv drugog zbog postojanja dokaza za to, i dokazi se ne mogu opstruirati radi nečijeg mišljenja, a i zbog nepostojavanja dokaza onih koji to smatraju dozvoljenim."

- Islamski učenjaci spominju u poglavlju koje govori o šerijatsko-sudskim argumentima da je i rasprostranjenost vijesti da određena osoba čini djela nevjerstva (*el-istifada*) na način da postane kod naroda poznata po tome, jedan od dokaza (za spuštanje tekfira) uz priznanje (*el-ikrar*) i svjedočenje dvojice (pravednih vjernika). *El-istifada* ponekad može biti i jači dokaz od svjedočenja dvojice svjedoka.

NAPOMONE VEZANE ZA PREPREKE TEKFIRA

1. Prepreke tekfira obavezno je uzeti u obzir samo kod osobe kod koje je to moguće učiniti (المَقْدُورُ عَلَيْهِ), a ne kod osobe koja se suprotstavlja (الْمُتَنَع) ili koja se bori oružjem (المُحَارِب).

Znaj da se spomenute prepreke tekfira primjenjuju kod osobe čiju situaciju je moguće ispitati, ali ne i kod one koja to odbija i protivi se.

Odbijanje ili suprotstavljanje može imati jedno od dva značenja:

- 1) Odbijanje rada po Šerijatu djelimično ili potpuno.
- 2) Nemogućnost muslimana da ga spriječe u djelima kufra i da mu sude po Šerijatu.

Između prvog i drugog značenja ne postoji međusobna povezanost, kao u slučaju da čovjek odbija da živi po Šerijatu međutim nalazi se u islamskoj državi i muslimani imaju vlast nad njim, poput onog koji odbija da da zekat a živi u islamskoj zemlji gdje muslimani imaju moć da ga sprovedu i da mu sude.

Ponekad se ova dva značenja mogu sastati, kao u slučaju čovjeka koji se suprostavi da mu se sudi po Šerijatu a živi u kafirskoj državi, ili ga štiti zakon ili vojska ili vladar države, tako da muslimani nisu u mogućnosti da ga prisile na suđenje pred Allahovim, subhanehu ve te'ala, zakonom niti da izvrše nad njim Allahovu presudu...

Onaj koga muslimani ne mogu spriječiti niti su u stanju suditi mu zbog nedostatka snage, može se boriti nekada rukom a nekada jezikom. Ulema spominje da se od njega ne traži pokajanje. Na osnovu ovoga je preče da se od osoba, statusa ratnika (*el-muharib*), koje su napale i ušle u zemlje muslimana, i okupirale ih i otele vlast u njima, ne traži pokajanje (*el-istitabe*).

Pod traženjem pokajanja (*el-istitabe*) misli se na dvije stvari:

- 3 da se traži od čovjeka kojem se presudilo da je otpadnik od vjere da se pokaje Allahu, subhanehu ve te'ala, za počinjeno djelo i da se vrati Islamu,
- 4 ili da se traži od njega da se pojasne šartovi i prepreke tekfira prije nego mu se presudi da je otpadnik, i to je ono što se sa prethodnim riječima želi reći.

Zato onaj koji odbija da radi po Šerijatu, onaj koji se opire da mu se pred Šerijatom sudi, i onaj koji se bori protiv Islama a muslimani mu nisu u mogućnosti presuditi zbog nedostatka snage, bez obzira da li to zabranjuje kafirska vlada ili zakon, ili ga štiti vojska, takvom se ne uzima u obzir da li su se uvjeti tekfira ispunili i da li su se prepreke otklonile da bi se protekfirio i da bi se protiv njega borilo, sve dok se ne preda muslimanima i dok ne dozvoli da mu se po Šerijatu sudi i pojasni njegov slučaj. Ne može se reći za osobu čiji je ovakav slučaj da se mora podučiti ili sl., kao što to danas smatraju neke neznalice, posebno kada se radi o onima koji se bore protiv naše vjere a koji su zavladaali našim zemljama, koji su kafirske zakone uveli i po kojima sude taguti, a koje štite vojske i brane da se izvedu pred šerijatski sud.

Muhammed b. Hasan eš-Šejbani, rahimehullah, kaže: "Kada bi neki nevjernički narod, koji ne poznaje Islam niti je do njega stigla islamska da'va, napali muslimane i ušli u islamsku zemlju, muslimani će se boriti protiv njih, zbog lične zaštite, bez toga da ih pozovu u Islam, te će ih ubijati i uzimati njihov imetak..." Riječ (muslimani), potvrđuje Serahsi u svom pojašnjenju (*šerhu*), a zatim spominje: "Poznato je da kada bi musliman

krenuo sabljom na muslimana, ovome biva dozvoljeno da ga ubije u samoodbrani, a kakvo je tek stanje u prethodnom slučaju?! Kada bi se muslimani zabavili da'vom u ovakvom slučaju postoji mogućnost da bi nevjernici iskoristili priliku da ubijaju muslimane i pljačkaju njihovu imovinu itd., zato im nije obaveza pozvati ih u Islam...".

Ibnul-Kajjim, rahimehullah, kaže: "Muslimanima je obaveza da pozovu nevjernike u Islam prije nego ih napadnu, a ako je da'va stigla do njih prije toga onda je pohvalno pozvati ih u Islam prije borbe, ovo je slučaj kada muslimani napadnu kafire. Međutim, kada kafiri napadnu islamsku zemlju tada će se muslimani boriti protiv njih bez da ih pozovu u Islam, braneći se."

Ovo je od razlika između džihada napadanja (جِهَادُ الطَّلَبِ) i džihada odbrane (جِهَادُ الدَّفْعِ) koju prave učenjaci.

Takođe Šejhul-Islam Ibn-Tejmijje pravi na mnogobrojnim mjestima razliku između murtedda čije je otpadništvo žestoko, a to je onaj koji uz svoje otpadništvo ne dozvoljava da mu se sudi; i koji se bori i ubija, takav se ubija bez traženja od njega da se pokaje, i otpadnika koji je počinio nevjerstvo, međutim, pristaje da mu se presudi i ne ubija se osim ako se ne pokaje. Spominje takođe da se murtedd koji se odupire bjezuci u kafirsku državu ili je sa skupinom otpadnika koji su naoružani i imaju snage i ne dozvoljavaju da im se sudi, ubija bez suzdržavanja i bez traženja od njega da se pokaje, zato što se pokajanje traži samo onda kada je to moguće.

2. Opravdanja kojima se pokušavaju opravdavdati otpadnici i drugi a koja nisu od prepreka tekfira.

Nakon što si upoznao šartove i prepreke tekfira ostalo je da upoznaš važno šerijatsko pravilo o ovom poglavlju koje glasi **prepreke i uvjeti, takođe i uzroci da bi bili prihvatljivi moraju biti zasnovani na jasnim šerijatskim dokazima.** Dakle, prepreke, uvjeti i uzroci tekfira, su sve (uslovni) šerijatski propisi koje je Šerijat postavio, koji se ne mogu zaključivati van granica njega.

I sve što ne bude ovakve prirode neće biti prihvatljivo, tako ako neko bude smatrao nešto uzrokom, šartom ili preprekom tekfira moraće to dokazati jasnim šerijatskim dokazom, inače se to neće od njega prihvatiti jer je to od zabranjenih haram stvari, tj. tvrditi nešto o čemu Allah, subhanehu ve te'ala, nije ništa objavio. Ko tako postupa ulazi pod opšte značenje kur'anskog ajeta: **﴿Zar oni da imaju bogove koji im propisuju da vjeruju ono što Allah nije dozvolio.﴾** (Eš-Šura, 21.)

I riječi Uzvišenog: **﴿Oni su pored Allaha svećenike svoje i monahe svoje za bogove uzeli.﴾** (Et-Tevba, 31.)

Zato treba biti jako oprezan. Čak većina učenjaka usula zabranjuje kijas kada se radi o preprekama, uvjetima i uzrocima. Mnogi su danas pogazili ova šerijatska pravila kod šartova i prepreka tekfira, zamijenivši ih novotarskim opravdanjima kojima žele opravdati kafire i otpadnike od Islama, opravdanjima koja ni samim murteddima ne bi na um pala, opravdanjima o kojima Allah, subhanehu ve te'ala, nije ništa objavio, a neka je lično On Uzvišeni, subhanehu ve te'ala negirao u Svojoj Knjizi, ili na jeziku Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem. Ta lažna opravdanja su slijedeća:

1. Strah od prijetnje ukidanja plate ili smjenjivanje sa određenog položaja ili ukidanje nekih dunjalučkih užitaka. Sve ovo nisu prepreke tekfira niti opravdanja onome koji je zanevjerovao u Gospodara svih svjetova, niti su opravdanja njegovom pomaganju kafira u borbi protiv muslimana i pomaganju mušričkih zakona, već je sve to od šejtanskih uljepšavanja kojima oni svojim prijateljima samo zabludu povećavaju, i sa kojima su se na kufru sprijateljili, zato strah od prijetnje na ovaj način nema s prisilom ništa. Uzvišeni, subhanehu ve te'ala, kaže: ﴿Ima ljudi koji govore: "Vjerujemo u Allaha"- a kad neki Allaha radi bude na muke stavljen, on drži da je ljudsko mučenje isto što i Allahova kazna**﴾ (El-Ankebut, 10)**

I, subhanehu ve te'ala, kaže: ﴿**O vjernici, ne uzimajte za zaštitnike Jevreje i kršćane! Oni su sami sebi zaštitnici! A njihov je i onaj među vama koji ih za zaštitnike prihvati; Allah uistinu neće ukazati na pravi put ljudima koji sami sebi nepravdu čine. Zato ti vidiš one čija su srca bolesna kako se žure da s njima prijateljstvo sklope, govoreći: "Bojimo se da nas kakva nevolja ne zadesi." A Allah će sigurno pobjedu ili nešto drugo od sebe dati, pa će se oni zbog onoga što su u dušama svojim krili kajati, a oni koji vjeruju reći će: "Zar su to oni koji su se zaklinjali Allahom, svojom najtežom zakletvom, da su zaista s vama?" Djela njihova biće poništena, i oni će nastradati. O vjernici, ako neko od vas od vjere svoje otpadne, pa, Allah će sigurno mjesto njih dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima ponosite, oni će se na Allahovu putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati.**﴾ (El-Maida, 51-54.)

U ovim ajetima je jasan dokaz za otpadništvo onih koje je strah od kafira naveo na njihovo pomaganje protiv vjernika, i jasan dokaz da su im sva djela poništena, što ne biva osim nevjerstvom. Uzvišeni Allah nije opravdao one koji su upali u kufr (pomaganjem mušrika ili kafirskih zakona) zbog samog straha, niti je strah na ovaj način učinio preprekom tekfira, niti ovo sa prisilom ima išta kao što to mnoge neznalice smatraju. Kaže šejh Hamed b. 'Atik govoreći o slučajevima ljudi kada se prividno slože sa nevjernicima i tu spominje, da se sa njima (kafirima) složi lažno na nevjerstvu (da učini djelo kufra ili da izgovori riječi kufra) a da u sebi krije svoje neslaganje s njima, i to u slučaju da nemaju nikakve vlasti nad njim, međutim, navelo ga da tako postupi bojazan za vlašću, imetak ili pohlepa za dunjalukom ili strah od siromaštva i gubitak imovine, takav je u ovom slučaju murtedd otpadnik od Islama i ništa mu ne koristi njegova tajna mržnja prema njima. Kaže Uzvišeni o takvima: ﴿**Zato što više vole život na ovom nego na onom svijetu, a Allah uistinu neće uputiti na pravi put narod nevjernički.**﴾ (En-Nahl, 107.)

Uzvišeni Allah nas obavještava da ih na nevjerstvo nije navelo neznanje niti mržnja prema istini niti ljubav prema laži, već ih je navela ljubav prema dunjaluku i davanje prednosti dunjaluku nad vjerom. Zatim šejh Hamed kaže: "Na ovo ukazuje govor Šejhul-Islama Muhmmeda b. Abdulvehhaba, rahimehullah. A što se tiče onoga što veliki broj ljudi smatra opravdanjem, to je ustvari šejtansko uljepšavanje i zabluda, zato kada ih zastrašuju šejtanovi štićenici i ulivaju im strah koji nema osnove, smatraju da im je dozvoljeno ispoljiti slaganje s mušricima i pokoriti im se ..." A zatim spominje govor šejhul-Islama Ibn-Tejmije, rahimehullah, kada govori o svojstvu prisle na izgovaranje riječi kufra gdje kaže da ne može biti ostvarena osim udaranjem, zlostavljanjem ili ubistvom, a ne samo govorom ili prijetnjom rastavljanja od porodice, žene, imetka itd.

Prenosi Es-Sujuti u predgovoru djela *Tarihul-hulefa'* od Kadi Ijada, da kaže: "Upitan je

Ebu-Muhammed El-Kajravani El-Kejzani, učenjak malikijske pravne škole, o čovjeku kojeg Ubejdije (Benu 'Ubejd), tj. vladari Misira prisile da se odazove njihovoj da'vi ili da bude ubijen? Odgovorio je: "Neka izabere ubistvo. Na početku njihovog dolaska nije bila poznata suština njihove da've. Ali kasnije, kada je postala poznata, bjekstvo postaje obaveza, tako da niko ne može imati za svoj boravak među njima opravdanje u strahu, jer boravak u mjestima u kojima se od ljudi traži da ostave rad po šerijatskim propisima nije dozvoljen. A oni pravници koji su ostali među njima, ispoljavajući svoju nesaglasnost s njima, su to uradili da ne bi granice muslimana ostale nesačuvane, pa da muslimani zbog toga budu iskušani u vjeri. Na ovo upućuju riječi Uzvišenog Allaha: **🕌Kad budu uzimali duše onima koji su se prema sebi ogriježili, meleki će upitati. "Šta je bilo s vama?" - "Bili smo potlačeni na Zemlji" – odgovoriće. "Zar Allahova Zemlja nije prostrana i zar se niste mogli nekud iseliti?" - reći će meleki, i zato će njihovo prebivalište biti Džehennem, a užasno je on boravište.**^① (*En-Nisa'*, 97)

Ovaj ajet je objavljen o pojedincima koji su primili Islam ali su bili nemarni prema hidžri ostavši sa ostalim murtedima u Mekki ne želeći ostaviti svoje žene, imetke i rodni kraj, a kada je nastupila bitka na Bedru mušrici su ih izveli u borbu da se bore u njihovim redovima, pa kada bi ashabi gađali strijelama pogodili bi nekog od njih pa su govorili: "Pogodili smo našu braću". Zbog toga su objavljeni ovi ajeti sure *En-Nisa'a*. Allah, subhanehu ve te'ala, nije ih opravdao time što su bili slabi i potlačeni niti ih je opravdao tim što su bili prisiljeni da izađu sa mušricima u borbu, zato što su bili nemarni prema hidžri i izlasku iz Mekke onda kada su bili u mogućnosti. Opravdati se mogu samo oni koji su istinski bili potlačeni i nisu imali mogućnosti da učine hidžru zbog zarobljenštva, istinske slabosti ili zbog nepoznavanja puta poput žena, djece i slično.

Sve ovo upućuje da onaj ko povećava broj (vojske, op. prev) kafira i mušrika, i ispoljava saglasnost sa njima i pomaganje protiv muslimana neće biti opravdan strahom za svoj imetak, dom ili neke druge dunjalučke užitke, na koje se poziva.. Onda kakvo je tek stanje sa onim koji ispolji pomaganje širka, lično, i brani i štiti nevjerničke zakone, pomagajući ih i kafire svojevorno protiv Allahovih iskrenih robova (*el-muvehhdin*), a zatim pokušava da se opravda ovakvim ili sličnim opravdanjima? Nema sumnje da je njihovo stanje gore.

2. Opravdavanje otpadnika i njihovih pomagača sa slabošću i potlačenošću, te da nemaju drugog izbora kada su u pitanju njihove vlasti. I ako bi ova potlačenost, po pitanju njih, uistinu postojala, zar to znači da je dozvoljeno pomagati širk, kufr i njihove sljedbenike protiv muslimana, i pored toga što ih na to niko ne prisiljava niti da prihvate svoja radna mjesta u kojima ima širka i kufra. Naprotiv, isti ti se bore i žude za tim radnim mjestima i spremni su glavu dati da bi ih se dočepali. Traze ih preko poznanstava, posrednika i sl.... A još čudnije od toga je ono što sam čuo od jednog od onih kojima je Allah, subhanehu ve te'ala, stavio zastor na njihove oči i oslijepio ih pred svjetlom Objave, koji pokušavaju da opravdaju vlasti koje su odbacile suđenje po Allahovom zakonu i zamijenili ga suđenjem po kafirskim zakonima, sudeći i braneći se njima, da su potlačeni od Amerike i da ne mogu da sude po Šerijatu zbog toga!!! Onda sam ih upitao ko ih prisiljava da ostanu na vlasti i da se za svoj prijesto kutnjacima i prstima ruku i nogu drže. Kako kad se većina njih tenkovima i svim raznim sredstvima za ubijanje i raznim spletkama domogla tih prijestolja. Ima ih koji su svojeg oca ubili da bi na vlast došli, ima i onih koji su ga protjerali, a ima ih koji su radi vlasti cijela sela i gradove zbrisali sa lica zemlje, a

zatim nam dođu ovi slijepci i kažu: "Oni su potlačeni od Amerike." Neka stvari nazovu njihovim istinskim imenima i neka kažu: "Oni su njihovi poltroni, braća i miljenici!"

U svakom slučaju potlačenoj i slaboj osobi nije dozvoljeno počiniti djelo kufra ili izgovoriti riječi kufra. Potlačenoj osobi pruža se olakšica samo u odnosu prema nevjernicima (*el-mudarah*) i prikrivanju (*et-tekiyyeh*) tj. da ostavi zabranjivanje zla rukom i jezikom, s time što ih mora mrziti i negirati njihove zablude srcem. Takođe se dozvoljava nepokazivanje neprijateljstva prema njima uz ostajanje osnove neprijateljstva u srcu, bez da ih slijedi u nevjerstvu ili da bude zadovoljan nevjerstvom, kao što stoji u hadisu: "... *Osim ko je zadovoljan i ko ih slijedi.*"

Uzvišeni Allah nije prihvatio opravdanje potlačenošću od onih koji slijede kafire u kufru i širku kao što to jasno stoji u kur'anskim ajetima. Uzvišeni Allah kaže: **﴿I kada se u vatri budu prepirali, a oni koji su bili potlačeni reknu glavešinama svojim: "Mi smo se za vama povodili, možete li nas makar malo vatre osloboditi?" Onda će glavešine reći: "Evo nas, svi smo u njoj jer Allah je presudio robovima Svojim.﴾** (*Gafir*, 47-48.)

I, subhanehu ve te'ala, kaže: **﴿A kad bi samo vidio kad oni koji su učinili zlo pred Gospodarom svojim budu zadržani i kad stanu među sobom razgovarati: "Da vas nije bilo, sigurno bi smo bili vjernici"- reći će oni koji su tlačeni bili onima koji su bili oholi. "A zar smo vas mi od pravog puta odvratili nakon što vam je bilo na njega ukazano? Ne, sami ste vi grešnici bili"- reći će oni koji su bili oholi onima koji su bili tlačeni. "Nije bilo tako" - odgovoriće oni koji su bili tlačeni onima koji su bili oholi -, "Nego ste i danju i noću spletkarili kad ste od nas tražili da u Allaha ne vjerujemo i da Mu druge jednakim smatramo". I svi će prikriti tugu kad vide da će kažnjeni biti, a mi ćemo na vratove nevjernika sindžire staviti, zar će biti kažnjeni drukčije nego prema onome kako su radili?﴾** (*Saba'*, 31-33.)

Ramisli o njihovoj raspravi, onda kada za to bude bilo kasno i tome kako će kriti svoju tugu i kajanje kada ugledaju bolnu panju, i kada kažu svojim velikanima koji su ih u propast odveli: **﴿Nego ste i danju i noću spletkarili kad ste od nas tražili da u Allaha kufr i širk učinimo.﴾** (*Saba'*, 33.)

Dakle, slabost i potlačenost nisu opravdanje kada su u pitanju ovakve stvari, ali mogu biti opravdanje kod činjenja nekih grijeha, ili kod ostavljanja nekih obaveza, poput ostavljanja hidžre ili nepomaganja muslimana i sl. od stvari koje čovjek nije u stanju učiniti u situaciji potlačenosti i slabosti, bez da čovjek svojevolutno počini jasan kufr, jer potlačenost nije isto što i prisila kao što smo to spomenuli u poglavlju o prisili, koja je prepreka tekfira, kao da čovjek počini djelo kufra pod prisilom a da mu srce ostane čvrsto na imanu. Zato Uzvišeni Allah opisuje potlačene vjernike time da žude za džihadom i iskreno Allaha Milostivog mole da ih izbavi iz kafirskih mjesta, da nisu zadovoljni svojom potlačenošću, niti je smatraju opravdanjem za prodavanje vjere u zamjenu za ovaj svijet, kao što je to slučaj sa onima danas koji su upali u fitnu pokušavajući opravdati se. Allah, subhanehu ve te'ala, kaže: **﴿... Za potlačene od muškaraca i žena i djece, koji uzvikuju: "Gospodaru naš, izbavi nas iz ovoga grada, čiji su stanovnici nasilnici i Ti nam odredi zaštitnika i Ti nam podaj onoga ko će nam pomoći!﴾** (*En-Nisa'*, 75.)

3. Takođe nije od prepreka tekfira niti od opravdanja to što murteddi, kafiri i njihovi pomagači smatraju sebe vjernicima ili što smatraju da su na istini time što čine djela kufra. Allah, subhanehu ve te'ala, mnoge je kafire opisao da postupaju tako, međutim, u tome nije učinio prepreku za njihovo proglašavanje nevjernicima. Uzvišeni Allah kaže: **﴿Reci, hoćete li da vam kažemo čija djela neće nikako priznata biti, čiji će trud u životu na ovom svijetu uzaludan biti, a koji misle da je dobro ono što rade?﴾** (El-Kehf, 104.)

﴿... Jer oni, mjesto Allaha, šejtane za zaštitnike uzimaju i misle da su upućeni.﴾ (El-A'raf, 30.)

I ovakvo je stanje većine kafira u svakom vremenu, čak je i faraon tagut Misra govorio: **﴿Savjetujem vam samo ono što mislim, a na pravi put ću vas samo ja izvesti.﴾** (Gafir, 29.)

Kaže Allah, subhanehu ve te'ala, o drugima: **﴿A kada im se kaže: "Ne remetite red na zemlji", kažu: "Mi samo red uspostavljamo".﴾** (El-Bekara, 11.)

Čak i jevreji i kršćani smatraju da su na pravom putu i da su istinski vjernici i da će biti stanovnici Dženneta, kao što Uzvišeni kaže: **﴿I Jevreji i krišćani kažu: "Mi smo djeca Božija i miljenici Njegovi.﴾** (El-Maida, 18.)

﴿I govore: "Neće u Džennet ući osim ko bude jevrej ili krišćanin...﴾ (El-Bekara, 111.)

I takvo je stanje i ostalih kafira, a poznato je da im to kod Allaha ništa ne koristi niti sprečava njihovo proglašavanje nevjernicima na ovom svijetu. Smatranje da je proglašavanje osobe nevjernikom vezano za njeno ubjeđenje je mezheb ekstremnih murdžija koji smatraju da je iman samo ubjeđenje srca, te na osnovu toga kod njih ne može djelo biti djelo kufra osim sa ubjeđenjem. Pored ovoga, ubjeđenje je skrivena stvar u srcu, nije vanjski opis niti se može precizirati sve dok je takvo, Upravo zbog ove činjenice ga Zakonodovac nije učinio preprekom tekfira u ovodunjalučkim propisima, a mi smo spomenuli da je terminološko značenje prepreke:

vidljivo, precizirano svojstvo koje sprečava donošenje određenog propisa, tako da ako neko svojstvo bude skriveno npr. ne može se smatrati preprekom tekfira, niti ima mjesta u oblasti ovodunjaluckih propisa (*ahkamud-dunja*)..

4. Takođe nije od prepreka proglašavanja osobe koja je počinila neki od uzroka nevjerstva nevjernikom to što obavlja namaz ili izgovara šehadet i sl. To ne spriječava da se proglasi nevjernikom, jer uzrok njegovog nevjerstva nije odbijanje obavljanja nekog od spomenutih islamskih propisa, već činjenje drugih djela koja izvode iz Islama, tj. uzroka tekfira. Uzvišeni Allah spominje u Svojoj Knjizi da su mušrici imali takođe dobrih djela, ili nekih ogranaka vjere, koji nisu od njih otklonili širk, kaže, subhanehu ve te'ala,: **﴿A većina ovih ne vjeruje u Allaha, osim kao mušrici.﴾** (Jusuf, 106.)

A na drugom mjestu spominje, subhanehu ve te'ala, da je širk rušitelj svih tih dobrih djela koja su počinili, kaže Uzvišeni : **﴿A da su oni širk učinili, sigurno bi im propalo ono što su uradili.﴾** (El-En'am, 88.)

Poznato je da insan ulazi u Islam izgovaranjem i potvrdom šehadeta, a nakon toga se njegov Islam, i sačuvanost imetka i života (*el- 'ismet*) nastavljaju pridržavanjem skupine ogranaka, koji su uslov ostvarenja osnove imana, dok bi sve to bilo uništeno kada bi

učinio samo jedan od uzroka kufra. Od jasnih dokaza, koji ukazuju da ovo nije od prihvatljivih opravdanja kod Allaha, niti je od prepreka tekfira su ajeti: **🕌A kada ih upitaš reći će: "Samo smo razgovarali i zabavljali se." Reci: "Zar ste se Allahu i ajetima Njegovim i Poslaniku Njegovu rugali? Ne pravdajte se, nevjernici ste nakon što ste vjernici bili.❶ (Et-Tevba, 65.-66.)**

Ovi ajeti su objavljeni u vezi ljudi koji su klanjali i izgovarali šehadet i koji su čak izašli sa Poslanikom, sallallahu 'alejhi ve sellem, da se bore na Allahovom putu u jednoj od najpoznatijih i najvažnijih bitaka, međutim, kada su izgovorili to što su izgovorili od uzroka nevjerstva a to je ismijavanje s Poslanikom, sallallahu 'alejhi ve sellem, i njegovim ashabima koji su bili hafizi, Allah, subhanehu ve te'ala, ih je proglasio nevjernicima zbog tog djela i nije spriječilo njihovo proglašavanje nevjernicima to što su izgovarali šehadet, što su klanjali ili to što su izašli sa Poslanikom, sallallahu 'alejhi ve sellem, u džihad, niti neki drugi ogranak imana, kojeg su imali pri sebi.

Na osnovu ovoga, ako bi murtedd koji je svojim pomaganjem širka i mušrika zanevjerovao, izgovorio šehadet u momentu borbe protiv njega od strane muslimana, to ne bi učinilo njegovu krv zabranjenom (ne bi mu sačuvalo zivot, op.prev) za muslimane niti bi ga to sačuvalo od ubistva, iz razloga što njegovo nevjerstvo nije zbog odbijanja izgovaranja i potvrde šehadeta, pa da se vodi borba protiv njega dok ga ne izgovori i potvrdi, i da njegov propis bude bio poput propisa onog kojeg je ubio Usama b. Zejd, radijallahu 'anhui, nakon što je izgovorio šehadet. Naprotiv, ovaj izgovara šehadet danonoćno, možda čak i klanja, i nije to razlog njegovog kufra, zbog kojeg se vodi borba protiv njega, već je razlog njegovog nevjerstva, zbog kojeg se bori protiv njega, pomaganje kafira i njihovih zakona protiv muvehhida i neće biti musliman sve dok ne ostavi ovaj razlog zbog kojeg je proglašen nevjernikom, i odrekne ga se i dok se ne pokaje. Na taj način će se vratiti Islamu, jer ovo su "vrata" na koja je izašao, i samo se kroz njih može vratiti, pod uslovom da se pridržava i potvrđuje "ostala".

Ovo pravilo je jasno i vidljivo u siri ashaba, radijallahu 'anhui, kada se radilo o otpadnicima koji su izašli iz vjere nakon smrti Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, kojih je bilo nekoliko vrsta. Bilo je onih koji su otpali od vjere u potpunosti, odnosno u svim ograncima islama, a bilo je i onih koji su otpali od nekih ogranaaka, pa su rekli: "Klanjaćemo ali nećemo davati zekat.", i skupina koja je otpala od principa jednoće vjerovjesništva (*ihlasun-nubuvvet*) u Islamu, pa su pored Muhammeda, sallallahu 'alejhi ve sellem, vjerovali i u lažne poslanike, poput Musejleme Lažova i Tulejhe El-Esdija i drugih, pa je Ebu-Bekr, radijallahu 'anhui, poveo džihad protiv njih i nad njima sproveo i pokazao ispravnu islamsku praksu, koja ja važan dio njegove biografije, pa svaki onaj koji je izgovarao šehadet i obavljao namaz a postao je murtedd zbog odbijanja plaćanja zekata, borio se protiv njega sve dok nije dao zekat, i svako onaj čije je otpadništvo bilo zbog njegovog vjerovanja u Musejlemu borio se protiv njega sve dok ga se ne odrekne i posvjedoči da je Musejlema nevjernik, itd. Na početku se Omer, radijallahu 'anhui, bio začudio postupku Ebu-Bekra, radijallahu 'anhui, pa ga je upitao: "Zar ćeš se boriti protiv njih a Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kaže: "Naređeno mi je da se borim protiv ljudi sve dok ne posvjedoče da nema istinskog božanstva osim Allaha i da je Muhammed njegov Poslanik." - hadis, pa mu je Ebu-Bekr odgovorio: "Tako mi Allaha, ratovaću protiv svakog ko napravi razliku između namaza i zekata...". Ovo je jasan dokaz da je među onim, protiv kojih se Ebu-Bekr, radijallahu 'anhui, borio, bilo ljudi koji su obavljali namaz i izgovarali šehadet, međutim, bili su izašli su iz islama i postali

otpadnici zbog nekog drugog razloga (ili u nekom ogranku Islama mimo ovog).

5. Takođe nije od prepreka tekfira niti od opravdanja ako neko učini jasan kufr u kojem nema sumnje zbog toga što je zaveden od strane monaha i sveštenika ili vođa i vladara. Spomenuli smo i razjasnili da je neznanje opravdanje kada se radi o pitanjima koja su zapletena i nejasna i koja zahtjevaju pojašnjenje. Kod takvih pitanja je obavezno podučiti osobu i pojasniti joj prije nego se proglasi nevjernikom, što se ne uslovljava kod djela nevjerstva koja su jasna poput sunca u sred bijela dana, poput djela koja ruše osnovu tevhida ili djela jasnog nevjerstva i širka koja brišu vjeru kod čovjeka u potpunosti, djela za koja čak i djeca muslimana znaju da su djela nevjerstva, pa čak i židovi i kršćani znaju da neke stvari izvode iz vjere Muhammeda, sallallahu 'alejhi ve sellem.

Spomenućemo hadis Adija b. Hatima, radijallahu 'anhu, koji govori o tome da židovi i kršćani nemaju opravdanje za to što su odvedeni u zabludu od strane njihovih monaha i sveštenika kada je u pitanju propisivanje zakona, što je ibadet upućen nekom drugom mimo Allaha, subhanehu ve te'ala, i pored toga što nisu znali da je pokoravanje njima u zakonima koje su sami propisali ibadet, kao što to kaže Adij b. Hatim, radijallahu 'anhu. Nevjerstvo većine židova i kršćana je u stvari nevjerstvo slijepog slijedenja, kaže Uzvišeni Allah: **🕌 Oni su pored Allaha svećenike svoje i monahe svoje za bogove (erbab) uzeli.**① (*Et-Tevba*, 31.)

A isto tako i nevjerstvo većine nevjernika. Allah, subhanehu ve te'ala, kaže: **🕌 A kada im se kaže: "Pristupite onome što Allah objavljuje, i Poslaniku!", oni odgovaraju: "Dovoljno nam je ono na čemu smo očeve naše zatekli.**① (*El-Maide*, 104.)

Bilježi imam Buharija, rahimehullah, u svome *Sahihu*: - Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, o kaburskom azabu kaže: "... A kafir ili munafik će reći: - Ne znam, čuo sam kako ljudi nešto govore pa sam i ja govorio.' pa će mu biti rečeno: 'Niti si znao niti si po tome radio.' A zatim će biti udaren gvozdenim čekićem u potiljak."

Uzvišeni Allah pojašnjava da će se potlačeni i oni koji su slijepo slijedili odreći na sudnjem danu svojih glavešina i onih koji su ih u zabludu odveli, i da to neće biti opravdanje kojim će se moći opravdati i spasiti kazne, niti je to prepreka od prepreka tekfira, kaže Uzvišeni Allah: **🕌 I izići će svi pred Allaha, pa će oni koji su bili tlačeni reći glavešinama svojim: "Mi smo bili vaše pristalice, možete li nam imalo Allahovu kaznu olakšati?"- "Da je nas Allah uputio", odgovoriće oni, "i mi bismo bili vas uputili. Žalili se mi ili trpjeli, svejedno nam je, spasa nama više neće biti.**① (*Ibrahim*, 21.) I kaže Gospodar Silni: **🕌 Allah je nevjernike prokleo i za njih oganj razbuktali pripremio, u njemu će vječno i zauvijek boraviti, ni zaštitnika ni pomagača neće naći. Na Dan kada se njihova lica u vatri budu prevrtala govoriće: "Kamo sreće da smo se Allahu pokoravali i da smo Poslanika slušali!" I govoriće: "Gospodaru naš, mi smo prvake naše i starješine naše slušali, pa su nas oni s pravog puta odveli, Gospodaru naš, podaj im dvostruku patnju i prokuni ih prokletstvom velikim!**① (*El-Ahzab*, 64-68.)

Spominje Ibnul-Kajjim, rahimehullah, u svojoj knjizi *Tarikul-hidžretejn* u govoru o stepenima obveznika (*mukellefa*), **sedamnaestu grupu**, a to su oni koji slijepo slijede druge; kafiri neznalice, njihovi sljedbenici i magarci koji ih prate i koji su uz njih, koji govore: "Mi smo očeve naše na ovome zatekli i mi se za njima povodimo..."

A zatim nastavlja: "Ummet se složio da su ova grupa kafiri iako su džahili, slijepi sljedbenici (*mukallidun*) svojih glavešina i vođa, osim jednog mišljenja, koje se prenosi od nekih novotara, koji im nisu presudili ulaskom u vatru, već im daju stepen onih do kojih nije došla da'va. Ovo mišljenje nije pravac nikog od imama muslimana niti ashaba niti tabi'ina niti onih koji su došli posle njih, već se pročulo od nekih mutekellimuna (apologeta) tj. sljedbenika novotarije "kelama". Prenešeno je ispravnim putem da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: "U Džennet neće ući, osim musliman." A Ovaj mukallid nije musliman. On je razuman i šerijatski obavezan, a svaka razumna i šerijatski obavezna osoba ili je musliman ili je kafir..." sve do riječi, "... A Islam je *tevhidullah* (ispovjedanje Allahove jednoce, srcem, govorom i djelom, op. prev), i iskreno obožavanje samo Jedinog Allaha, ne pripisujući Mu druga, i vjerovanje u Allaha i Njegovog Poslanika i slijeđenje u onom sa čim je došao. Zato svaki rob koji ne dođe sa ovim nije musliman. Pa ako nije kafir prkosnik (tj. onaj koji nevjeruje nakon što je saznao, op. prev.) onda je kafir džahil.

Specifičnost ove skupine je da su oni kafiri džahili koji ne prkose ('inad) međutim, to što ne prkose, ne izvodi ih iz skupine nevjernika..."

Zatim je spomenuo ajete koji govore o patnji onih koji su druge u kufru slijepo slijedili, i da će onaj koji je slijedio i onaj slijeđeni u Džehennem zajedno. Kaže Uzvišeni: **﴿I kada se u vatri budu prepirali, a oni koji su bili potlačeni reknu glavešinama svojim: "Mi smo se za vama povodili, možete li nas makar malo vatre osloboditi?" onda će glavešine reći: "Evo nas, svi smo u njoj jer Allah je presudio robovima Svojim.﴾** (Gafir, 47-48.)

Nakon toga, Allah mu se smilovao, kaže: "Ovo je vijest i upozorenje od Allaha, subhanehu ve te'ala, da će i slijeđeni i onaj koji slijedi zajedno okusiti patnju, i da im to slijepo slijeđenje neće ni od kakve pomoći biti, a na to jasno upućuju riječi Uzvišenog Allaha: **﴿Kad će se glavešine, za kojima su se drugi povodili, svojih sljedbenika odreći i kad će veze koje su ih vezale prekinute biti, i oni patnju doživjeti. I kada će sljedbenici njihovi uzviknuti: "Da nam je samo da se vratimo, pa da se i mi njih odrekemo kao što su se oni nas odrekli?﴾** (El-Bekara, 166.)

6. Takođe nije od prepreka tekfira to ako se murtedd otpadnik smatra učenjakom, ili ako nosi bradu ili je iz određenog islamskog pokreta, ili to što ima zvanje doktora šerijatskih nauka, kao što se neki varaju!!!

Kaže Uzvišeni Allah o pojedincima koji su bili najučćeniji u njihovom vremenu tj. bili su veliki alimi: **﴿I kaži im vijest o onome kome smo dokaze naše dali, ali koji se od njih udaljio pa ga šejtan dostigao, i on je zalutao.﴾** (El-'Araf, 175.)

Takođe, subhanehu ve te'ala, kaže o najodabranijim stvorenjima a to su poslanici, sallallahu 'alejhim ve sellem,: **﴿A da su oni Njemu širk činili, sigurno bi im propalo ono što su uradili. To su oni kojima smo Mi knjige i mudrost i vjerovjesništvo dali.﴾** (El-En'am, 88.)

Na ovo nas takođe upućuje priča o Abdullahu b. Sa'du b. Sarhu koji je bio pisar Objave Allahovom Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, a zatim se odmetnuo od vjere, pa je

Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, naredio da se ubije čak i ako bi se našao da se drži za store Ka'be, koji se zatim pokajao i vratio u islam u godini oslobođanja Mekke, pa ga je pred Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, doveo Osman, radijallahu 'anhu, koji mu je bio brat po mlijeku, pa je dao prisegu Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem. Ovaj događaj je zabilježen različitim rivajetima a šejhul-islam Ibn-Tejmijje spominje nekoliko koristi iz ove priče u knjizi *Es-Sarimul-meslul*, napominjući da nije prepreka da čovjek otpadne od vjere to što je bio od pisara Objave Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, s obzirom da je počinio neki od uzroka tekfira i riddeta (otpadništva).

* Treba spomenuti da se pravi razlika između onog koji počini djelo jasnoga kufra, što smo maloprije objasnili, i djela koje nije jasno djelo kufra poput nenamjerno učinjene greške pri idžtihadu zbog kojeg će čovjek u osnovi biti nagrađen, ili pogreške koje se nekad mogu desiti kod uleme ili studenata zbog kojih nije dozvoljeno postupiti prema njima ružnim ahlakom, niti pretjerati u kritikovanju ili prestati čitati njihove knjige i odvrćati da se njihove knjige čitaju itd. Pogotovo kada se radi o onima koji su pomagači ove vjere i koji su svaku vezu sa tagutima i otpadnicima prekinuli.

Bilježi imam Buhari, rahimehullah, u *Poglavlju o vrijednostima Ensarija*, hadis Enesa, radijallahu 'anhu, o oporuci Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, prema Ensarijama, gdje kaže: "Oporučujem vam dobročinstvo prema Ensarijama..., prihvatite njihova dobra djela a pređite preko njihovih pogreški...". Pomagači ove vjere, oni koji su od potpomognute skupine, koji svoje vrijeme i živote troše na pomaganju Allahove vjere i na pomaganju tevhida, imaju udjela u oporuci Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, u svakom mjestu i vremenu, zato čuvaj oporuku Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, kada su Allahovi pomagači u pitanju, i dobro pazi da se bezumnjaci na njih ne okome ili da na njih napadnu jer bi u tome bilo pomaganje Allahovih neprijatelja protiv njih i protiv ove blagoslovljene da've, a u ovo ne sumnja pametan...

7. Takođe nije od prepreka tekfira to što će zbog određenog razloga biti proglašen veliki broj ljudi nevjernicima, jer Allahova vjera nije pristrasna prema nikom, već je pravedna, kaže Uzvišeni: ﷻI Musa još reče: "Ako budete nezahvalni i vi i svi drugi na Zemlji, - pa, Allah, doista, ni o kom nije ovisan i On je jedini hvale dostojan.① (Ibrahim, 8.) I kaže: **(A većina ljudi, ma koliko to želio, neće biti vjernici.② (Jusuf, 103.)** I, subhanehu ve te'ala, kaže: **ﷻA mnogi ljudi nevjeruju da će pred Gospodara svoga doista izaći.③ (Er-Rum, 8.)**

U hadisu kojeg bilježe Ebu-Davud i Ibn-Madže od Sevbana se spominje: "... Neće nastupiti Sudnji dan sve dok se plemena iz mog ummeta ne pridruže mušricima i sve dok plemena iz mog ummeta ne budu obožavali idole...". Hadis bilježi i Hakim i smatra ga sahih hadisom od Ebu-Hurejre, radijallahu 'anhu, gdje kaže: "Proučio je Allahov Poslanik riječi Uzvišenog Allaha: **ﷻI kada vidiš ljude kako u Allahovu vjeru u skupinama ulaze...④**, pa je, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: "I sigurno će izaći iz nje u skupinama kao što su u nju ušli u skupinama". Hadis je prenesen i mevkuf predajom od Ebu-Hurejre. Spominje Ibn-Tejmijje da je Musejlema Lažov imao stotinu hiljada sljedbenika ili još više".

8. Takođe, po mišljenju svih učenjaka nije od prepreka tekfira izgovaranje riječi kufra iz

šale, igre ili radi prazne priče i veselja, dokaz za to su riječi Uzvišenog Allaha: ﷻ **A kada ih upitaš reći će: "Samo smo razgovarali i zabavljali se." Reci: "Zar ste se Allahu i ajetima Njegovim i Poslaniku Njegovu rugali? Ne pravdajte se, nevjernici ste nakon što ste vjernici bili.**① (*Et-Tevba*, 65-66.)

Uzvišeni Allah ih nije opravdao ovim opravdanjem čak ni pored toga što su sa Allahovim Poslanikom, sallallahu 'alejhi ve sellem, izašli u borbu, jer su izgovorili ove riječi kufra zabavljajući se i želeći time skratiti putovanje...

Kaže Ebu-Bekr b. El-'Arabi: "Šala riječima kufra je kufr, i u tome nema razilaženja kod ummeta, a ispravnost je dio znanja i istine, a šala je dio neistine i neznanja".

Kaže Ibnul-Dževzi: "Ozbiljnost i šala kod riječi kufra imaju isti propis".

Kaže imam En-Nevevi: "Djela koja za sobom povlače kufr, su ona koja se počine namjerno i sa jasnim ismijavanjem vjere".

Kaže Ibn-Tejmije kod riječi Uzvišenog: ﷻ **Ne pravdajte se, nevjernici ste nakon što ste vjernici bili.**① "Nije Uzvišeni Allah rekao slagali ste kada ste rekli: ﷻ **Samo smo razgovarali i zabavljali se.**① i nije ih utjerivao u laž kada su se pravdali ovim riječima kao što ih je utjerivao u laž kod drugih opravdanja kod kojih da su istinu govorili ne bi počinili kufr, već nam razjašnjava da su počinili nevjerstvo nakon vjerovanja svojim zabavljanjem i igrarijom".

Dakle, Uzvišeni Allah ih je proglasio nevjernicima i pored spomenutog opravdanja kojeg su iznijeli. On Uzvišeni nije negirao to da su se šalili ali je odbacio takvu vrstu opravdanja što jasno upućuje da riječi izgovorene u šali nisu prepreka tekfira.

Ibnul-Kajjim nakon govora o tome da je za ispravnost propisa potrebna namjera, a zatim spominje hadis o čovjeku koji je rekao, nakon što je našao svoju izgubljenu devu: "Allahu moj, ja sam Tvoj gospodar a Ti si moj rob." pogriješivši od silne radosti", kaže : "Nije postao nevjernik zbog toga, iako je izgovorio riječi jasnog kufra, iz razloga što to nije htio izgovoriti, kao što ni onaj koji je pod prisilom izgovorio riječi kufra nije postao nevjernik zato jer ih nije htio izgovoriti, za razliku od onog koji se ismijava i šali, kod kojeg je punovažan *talak* (razvod braka) i kufr, zato što je s namjerom izgovorio te riječi bez obzira na to da li se šalio ili ne. Šala se ne prihvata kao opravdanje za razliku od onog koji je pod prisilom, koji pogriješi, ili onog koji iz zaborava nešto izgovori. Takav je opravdan, pa mu je ili naređeno ili dozvoljeno da kaže ono što je rekao. Međutim, onaj koji se šali nije mu dozvoljeno da kaže riječi kufra ili da sklapa ugovore u šali, zato što izgovara riječi namjerno i svojevolutno. S obzirom da takve riječi nije izgovorio niti pod prisilom, niti iz zaborava, niti iz neznanja ili greškom, uzeće se suštinsko značenje tih riječi u donošenju propisa, a Uzvišeni Allah i Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nisu šalu učinili opravdanjem za djela nevjerstva, naprotiv takva osoba najviše zaslužuje kaznu. Zar ne vidiš da je Allah, subhanehu ve te'ala, opravdao onog koji je pod prisilom izgovorio riječi kufra, pod uvjetom da mu srce ostane čvrsto na imanu a nije opravdao onog koji se šalio i izigravao. Allah, subhanehu ve te'ala, kaže: ﷻ **A kada ih upitaš reći će: "Samo smo razgovarali i zabavljali se." Reci: "Zar ste se Allahu i ajetima Njegovim i Poslaniku Njegovu rugali? Ne pravdajte se, nevjernici ste nakon što ste vjernici bili.**① (*Et-Tevba*, 65.)

Kaže Ibn-Nudžejm El-Hanefi : "Uistinu onaj ko izgovori riječi kufra iz šale ili iz zabave, postao je nevjernik kod svih (učenjaka), bez obzira na njegov nijet i namjeru (ubjedenje, 'itikad)".

9. Nije od prihvaćenih prepreka tekfira određene osobe to što oni koji je smatraju kafirom, nisu u stanju da sprovedu nad njom šerijatske propise vezane za nevjerstvo, poput ubijanja otpadnika ili obaranje i rušenje vladara taguta itd. Ovo je jedna od šubhi (sumljiva stvar) murdžija današnjice, radi koje se prepiru i galame. Već smo u prvom poglavlju spomenuli govor nekih njihovih šejhova, koje neke neznalice i glupaci danas slijepo slijede, raspravljajući se na neispravan način. Prihvatanjem ove šubhe pogazili bi sve šerijatske propise.

(To bi značilo...)

- da ako nismo u stanju da kamenujemo zinalučara, čiji su zinaluk potvrdili svjedoci ili je on sam priznao svoj zinaluk, da on nije zinalučar, da ga nije dozvoljeno proglasiti zinalučarem i ostaviti ga da sebi traži slijedeću ženu.
- da ako nismo u stanju da kaznimo ubicu šerijatskom kaznom, da ne možemo reći da je ubica, niti mora platiti krvarinu, niti otkup niti se mora pokajati.
- da ako nismo u stanju da kradljivcu odsječemo ruku, ne smijemo ga nazvati kradljivcem jer nema nikakve koristi od toga (kao što kažu ovi) već ćemo ga nazvati povjerljivim i dati mu vlast nad imecima ljudi.
- da ako nismo u stanju da promijenimo vidljivo zlo onda ne smijemo ljude upozoravati, niti odvrćati od njega, niti ga smijemo nazvati zlom, a pošto nije zlo onda slijedi iz toga da je dobro itd.

Ovo neispravno i batil pravilo rezultira otvaranjem vrata velikog zla za muslimane, od širenja nereda, nevjerstva i zanemarivanja i indirektnog opravdavanja istog. A istina je po ovom pitanju ono što naređuje Uzvišeni Allah kada kaže: **﴿I bojte se Allaha koliko ste u mogućnosti﴾.** (*Et-Tegabun, 16.*)

O Šuajbu Uzvišeni kaže: **﴿Jedino želim da učinim dobro koliko mogu...﴾.** (*Hud, 88.*)

Iz ovog ajeta usulska ulema izvlači fikhsko pravilo koje glasi: **"Propis će se izvršiti prema mogućnostima".**

Dakle, ako muslimani u određenom vremenu nisu u stanju da ustanu protiv vladara kafira i da ga promijene, to nikako ne znači da ga ne smiju proglasiti kafirom, jer je to šerijatski propis koji su u mogućnosti ispuniti i obaveza im je da se boje Allaha onoliko koliko su u mogućnosti, kao i da ispunjavaju propise vezane za tekfir vladara a koje su u mogućnosti ispuniti, poput klonjenja pomaganja takvog ili suđenja po njegovim kafirskim zakonima. Neće mu se povjeriti nijedna stvar vjere, niti se predati njegovoj vlasti, onoliko koliko to mogućnosti dozvoljavaju, neće mu dati prisegu ili boriti se pod njegovom kafirskom zastavom, niti ga pomagati u njegovoj zabludi ili pomagati protiv muslimana, i ispuniti sve ono što su u mogućnosti ostvariti od šerijatskih propisa vezanih za vladara kafira.

Takođe poznavanje nevjerstva vladara i izvršavanje propisa koji su vezani za to, a koje je čovjek u mogućnosti ostvariti vode ka pripremanju promjene i obaranja takvog vladara kafira. Nasuprot onome koji takvog vladara smatra muslimanom, koji nikada ne podigne glavu, niti ga te stvari zanimaju, niti ikada pomisli o pripremanju obaranja i rušenja

takvog vladara kafira kao što je to slučaj sa murdžijama u našem vremenu. Razilaženje po pitanju vladara upućuje na jasnu razliku dvaju skupina i na njihovo djelovanje i ponašanje na ovom svijetu. Razliku između onog koji je učinio kufr u taguta i koji je iskazao svoje neprijateljstvo prema njemu ili ga se u najmanju ruku kloni, i između onog koji mu je prisegu dao i koji ga pomaže i koji se braneći njegove zablude raspravlja opravdavajući njegov kufr. A naše stanje i stanje onih koji se bore protiv ove da've je najbolji pokazatelj razlike između ove dvije skupine. Svako neka pogleda muvehhide i njihovo ponašanje, njihovu da'vu i njihov pravac u današnjici, a zatim neka pogleda stanje njihovih protivnika, onih koji spavaju na pragovima taguta i koji se zadojavaju njihovim mlijekom, koji su podigli svoja pera i jezike boreći se protiv svakog ko im se suprotstavi ili ih napadne jezikom ili sabljom.

10. Nije prepreka tekfira niti od opravdanja kada neko učini jasan kufr, to što je nevaspitan ili nema lijep odgoj, kao što neki smatraju opravdavajući time one koji psuju Gospodara, dželle še'nuhu, ili vjeru ili Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem. Većina kafira i mušrika su neodgojeni, odrasli u širku i bez edeba prema svetinjama kao što nas o tome obavještava Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, koji samo istinu govori: "Svako dijete se rađa na fitri (prirodnoj vjeri islamu) pa ga njegovi roditelji požidove ili pokrste ili učine od njega vatropoklonika." I to ih ne spašava od nevjerstva.

11. Nije prepreka tekfira ako se počinjeno djelo kufra smatra lijepim i korisnim (pridržavanjem argumenta istihsana ili istislaha i sl. tj. pravnog preferiranja ili opće koristi itd. prim. prev.) ili ako se smatra da će poboljšati situaciju, ili ono što danas nazivaju korist ili mudrost u da'vi. Koristi nikada ne može biti u širku ili kufru, zato što je to najveći grijeh prema Uzvišenom Allahu. Kaže Allah Silni: **ﷻAllah uistinu neće oprostiti da mu se širk čini, a oprostiće mimo toga kome on bude htio.** (En-Nisa, 48.)

Upitan je Allahov Poslanik sallallahu 'alejhi ve sellem, koji je to najveći grijeh, pa je odgovorio: "Da učiniš Allahu sudruga a on te je stvorio".

Širk je apsolutno najveća od svih postojecih šteta, zbog toga i uništava sva dobra djela. Kaže Uzvišeni Allah: **ﷻA tebi, i onima prije tebe objavljeno je: "Ako budeš Allahu širk činio, tvoja djela će sigurno propasti, a ti ćeš izgubljen biti.** (Ez-Zumer, 65.) Zato svaka korist za koju se smatra da postoji u širku i kufru je lažna, neispravna i koju Allah Uzvišeni ne prihvata u svom šerijatu. Svakako da u širku mogu postojati dunjalučke koristi ili one pomoću kojih neki ljudi udovoljavaju svojim strastima, oblačeći im odjelo vjerskih koristi, od kojih je vjera u stvari apsolutno čista.

Uzvišeni Allah je sve poslanike i sve objave slao, kao što je poznato, da bi uništio širk i srušio kufr, i radi uspostavljanja iskrenog obožavanja Allaha Jedinog, a Allah je lijep i prihvata samo lijepo. Ciljevi Šerijata su čisti i lijepi i nije ih dozvoljeno ostvarivati osim šerijatski ispravnim sredstvima, kao što prljavštinu ne možeš otkloniti prljavštinom, kao što se mokraćna ne može mokraćom oprati, jer nismo Makjavelisti, koji kažu "Cilj opravdava sredstvo", da bi onda uzimali razna sredstva kako nama odgovara. Uzvišeni Allah je zabranio sva sredstva i puteve, osim jednog puta koji vodi u Džennet, u Njegovo zadovoljsvo, subhanehu ve te'ala, u pomoć vjeri islamu, i koji vodi sreći na oba svijeta, a to je put Allahovog šerijata sa kojim je poslao Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem. I to je od najbitnijih značenja **"Muhammedur-Resulullah"**.

Allah Uzvišeni je objasnio uzaludnost truda onih koji kufr smatraju korisnim, i gubitak

onih koji tako postupaju, smatrajući svoju zabludu lijepom, pa kaže: **❗Reci, hoćete li da vam kažemo čija djela neće nikako priznata biti, čiji će trud u životu na ovom svijetu uzaludan biti, a koji će misliti da je dobro ono što rade? To su oni koji u dokaze tvoga Gospodara ne budu vjerovali i koji budu poricali da će pred Njega izaći, zbog toga će trud njihov uzaludan biti i na Sudnjem danu im nikakva značaja nećemo dati❗.** (El-Kehf, 103-105.)

Nek je Allahova milost nad ispravnim generacijama koji su ovakve lažne koristi na račun vjere nazivali **"Iblisove obmane"**, govoreći o ulizicama prinčeva i vladara, i to još u vremenu hilafeta i dzihada.

Kaže Sufjan Es-Sevri, rahimehullah, savjetujući: "Kloni se emira i nemoj im se nikako približavati, niti se sa njima u bilo čemu družiti, i zbog toga ne idi prinčevima pod izgovorom da bi se zauzimao za onoga kome je učinjena nepravda ili da bi uklonio učinjenu nepravdu. Zaista je to Iblisova obmana koju su pokvareni učači uzeli kao izgovor..."

I pogledaj kako je jasno negirao i ukazao na neispravnost smatranja korisnim i pohvalnim odlazak vladarima i dodvoravanje njima, kao što su to smatrali neki učenjaci koji su im se ulizivali i dodvoravali, opravdavajući to otklanjanjem nepravde ili dobavljanjem nekih koristi za muslimane. Tako nešto se nazivalo **"obmanom Iblisa"** i to još kada, u vremenu Abbasijskog hilafeta, kada je cvjetao ponos islamske države i kada su rušili kafiye, na istoku i zapadu, prije Mu'tesima, Me'muna i sličnim njima koji su proširili novotarije i koji su stavljali ljude na kušnju. Šta bi tek rekao o onima koji nam se suprotstavljaju danas, koji ne da se samo dodvoravaju tagutima već su i njihovu vjeru prihvatili i dali im zakletvu na poštivanje njihovih mušričkih zakona, učestvujući u propisivanju zakona mimo Allaha, subhanehu ve te'ala, koji su postali iskreni vojnici taguta. Zatim se ne stide pripisati ovaj očigledan kufr i jasni širk vjeri islamu...

Pa govore: "To je da'vetska korist i pomaganje vjere!!" Aha, jeste, al' korist za vase džepove i trbuhe.

Milost Allahova nek je nad Sufjanom, kada je rekao: "Sretnem čovjeka koji mi nije drag, pa me upita: "Kako si jutros? Pa mi postane drag. A kakvo je tek stanje sa onim koji jede sa njihove sofre i hoda po njihovim ćilimima ".

Nakon ovoga, nije se čuditi kada vidimo da autori ovih lažnih argumentacija sa umisljenim tzv. koristima ne zastaju samo kod odbrane svojih širkova, miješajući ih sa vjerom, naprotiv idu još dalje pa brane i opravdavaju tagute koji propisuju zakone mimo Allaha, i njihove pomagače.

Od smiješnih opravdanja po ovom pitanju je pravdanje jednog ihvanijskog zastupnika u parlamentu, koji nas je jedanput posjetio u zatvoru u društvu ministra unutrašnjih poslova i njegovih pomoćnika. Našli su se uvrijeđeni kada smo odbili da im uzvratimo na selam i kada smo se prema njima postavili kao prema kafirima. Pokazali smo im da nemamo ništa s njima, njihovim zakonima i vlašću. Odbili smo, uz Allahovu dobrotu i oslonac, da tražimo od njih bilo šta nakon što su nam ponudili ukazati pomoć... Zatim smo negirali tom zastupniku ono što je slagao protiv nas u novinama da mi tekfirimo običan svijet. Objasnili smo njemu i onima koji su bili s njim da je to čista laž, te da mi ne tekfirimo običan narod. Naša borba nije između nas i običnog svijeta, već je ona između nas i državnog sistema koji se bori protiv Allahove vjere. Mi tekfirimo njih i svakog onog koji pomaže njihove kafirske zakone, onog ko ih štiti ili učestvuje u propisivanju takvih zakona. Mi ih stalno pozivamo da se pokaju i ostave branjenje kafirskog zakona i da postanu zaštitnici Allahovog šerijata i pomagači vjere... Ovaj zastupnik se usprotivi tekfirenju spomenutih osoba, braneći ih, jer on smatra da oni pomažu vjeru uz pomoć njihovih položaja. Po njegovom mišljenju oni sa svojim partijama i pozicijama žele

pripremiti teren za uspostavljanje hilafeta koji će se suprotstaviti Americi. Uspio je sve to reći bez imalo stida prema onima koji su ga slušali. A tu je bio prisutan najveći činovnik državnog obezbeđenja, najljući i najžešći neprijatelj Islama, kojem ni na um palo nije ništa od svega onoga što je za njih ispričao ovaj mislilac, tražeći im u tome opravdanja koja ni oni sami prije toga nikad nisu čuli. Čak šta više, kada bi tako nešto izgovorili ili pozivali tome, bili bi izvedeni na suđenje ili bi bili otjerani... Međutim u ovome je potvrda onoga što je rekao Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem,: "Ako se ne stidiš, radi šta hoćeš!". Što se tiče zastupnika, on je pokušao prvo opravdati svoje zastupništvo u mušričkom parlamentu time što je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, pohvalio događaj po imenu *Hilful-fudul*. Pošto smo mu rekli: "Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je pohvalio savez dobročinitelja zato što su fizički i materijalno pomagali mazluma, pa se i ti prihvati takvog načina i ostavi se propisivanja zakona mimo Allaha!" Na šta on pobježe vičući: "Ne, mi ne možemo fizički pomagati, mi smo slabi. U mekkanskom periodu ne može biti fizičke pomoći." Rekoh mu: "Znači, tvoj način dokazivanja sa ovim je neispravan, zato ga nemoj više koristiti".

Dok nas je napuštao po drugi put je pokušao opravdati svoju poziciju. Ovaj put je uzeo za dokaz slučaj Nu'ajma b. Mes'uda u bitci na Hendeku. Kada smo ga upitali da li se Nu'ajm b. Mes'ud obavezao da će poštivati laičke ustave? Ili da li je propisivao zakone kada je prevario skupine u korist Vjerovijesnika, sallallahu alejhi ve sellem? Ili je učinio očigledan kufr ili jasni širk kao što vi radite..? Nije mogao pronaći odgovora, okrenuo je leđa i otišao.

Istinu je rekao Sufjan Es-Sevri kada je kazao: "A kakvo je tek stanje sa onima koji jedu sa njihove sofre i hodaju po njihovim ćilimima ?!"

ESBABUT-TEKFIR –UZROCI TEKFIRA

(أَسْبَابُ التَّكْفِيرِ)

Usulska ulema *sebeb* (السَّبَب) -uzrok, definira kao: **precizirano vanjsko svojstvo za koje je Zakonodavac vezao donošenje određenog šerijatskog propisa. Ili: uzrok je ono čije postojanje obavezuje postojanje određenog propisa a čije nepostojanje obavezuje nepostojanje istog. Ili kao: činjenje vidljivog preciziranog svojstva onom osobinom (*el-menat*) za koju je vezano postojanje šerijatskog propisa, odnosno to svojstvo povlači sa sobom postojanje istog.**

Moglo bi se drugačije reći da je to ono što je Zakonodavac učinio znakom za prouzrokovano i učinio vezu između njih dvoje. To znači ako postoji uzrok postojaće i prouzrokovano i ako nema uzroka neće biti ni onoga što mu slijedi. Zbog ovoga ulema kaže: **Propis kruži sa svojim uzrokomv (*el- 'illeh*) u prisutnosti i odsutnosti.**

'*Illeh* (svojstvo za koje je vezano postojanje propisa) i *sebeb* (uzrok) su sinonimi kod većine učenjaka usula. Autor *Merakis-su'ud* kaže:

*I sa 'illeh, koja je sinonim sebebu
a razlike ima, neki tako smatraju*

S obzirom da je šerijatsko značenje imana kod ehli-sunneta vel-džema'ata da se sastoji iz tri rukna, a to su vjerovanje srcem (*el- 'itikad*), govor jezikom i djelo, uzroci tekfira bivaju suprotni tome, govor kufra, djelo kufra (u ovo ulazi ostavljanje djela, čije ostavljanje izvodi iz vjere) , sumnja ili ubjeđenje koje je kufr...

Kaže Ibn-Hazm, rahimehullah, (umro 456. h.g.) pojašnjavajući značenje kufra: "Kufr u vjerskoj terminologiji, je svojstvo svakog ko zanegira nešto od onoga što je Allah naredio da se u to vjeruje nakon što se nad njim uspostavio argument i nakon što mu je dosla istina, svejedno da li to uradio srcem mimo jezika, ili govorom mimo srca, ili jednim i drugim, ili uradi neko djelo, za koje postoji šerijatski dokaz da izvodi iz imena imana."

Rekao je Tadžud-din Es-Subki (umro 771. h.g.): "Tekfir je šerijatski propis čiji je uzrok poricanje Allahovog gospodarstva, Njegove jednoće ili negiranje poslanstva, ili riječ ili djelo za koje je Allah rekao da su kufr, makar čovjek i ne poricao".

Kaže Eš-Šerbini Šafi'i (umro 977. h.g.): "Otpadništvo je prekid islama nijetom, riječju ili djelom, bez obzira da li je izgovorena u šali, iz prkosa ili s ubjeđenjem".

Kaže Mensur El-Behuti El-Hanbeli (umro 1051. h.g.): "Jezičko značenje riječi murtedd (otpadnik): je onaj koji se vratio natrag. Kaže Uzvišeni Allah: **❗I ne uzmičite nazad, pa da se vratite izgubljeni❗. (El-Ma'ida, 21.)**

A šerijatsko značenje riječi murtedd je onaj koji je postao kafir nakon što je bio musliman, riječju, ubjeđenjem, sumnjom ili djelom".

Mnogobrojne su izreke uleme, koje objašnjavaju ovo pitanje. Iz njih shvatamo da uzroci kufra i *riddeta* (otpadništva) mogu biti riječi kufra (koje izvode iz vjere) ili djelo kufra (koje izvodi iz vjere) , sumnja koja je kufr ili ubjeđenje itd (tj. što izvodi iz vjere, na ar. *mukeffir*). Ovo su opšti uzroci kufra.

Međutim uzroci tekfira na osnovu kojih se donose ovosvjetski propisi su isključivo djela ili riječi koje su same po sebi kufr, tj. koje izvode iz vjere. Spomenuli smo dokaze koji pokazuju da postoje djela kufra ili riječi kufra koja su sama po sebi nevjerstvo, za koja se ne uslovljava da budu popraćena ohalaljivanjem ili neispravnom akidom ili poricanjem

da bi bila djela kufra.

Kada su u pitanju uzroci tekfira islamsko zakonodavstvo uzima isključivo vidljive uzroke u obzir, kao što rekosmo, jer su ubjeđenje ili sumnja i sl. nevidljivi uzroci po kojima nije moguće donositi ovodunjalučke propise, i zbog toga ih Allah nije učinio uzrocima tekfira na ovom svijetu. Onome ko bude tajno činio kufr i bude skrivao svoje nevjerstvo a bude javno izvršavao islamske propise poput namaza i sl., prema takvom će se ophoditi kao i prema ostalim muslimanima, a što se tiče onoga svijeta sudiće mu Allah Uzvišeni prema uzrocima kufra koje je skrivao u sebi, i takvom munafiku mjesto će biti najniže dno džehennemske vatre.

Kao što spominje Ibn-Tejmijje, rahimehullah,: "I općenito ko izgovori ili učini djelo kufra postao je nevjernik s tim, iako nije namjeravao da postane nevjernik, jer niko ne želi da bude nevjernik, osim onaj kome Allah dželle še'nuhu, to želi".

Uzroke tekfira sveo je na djela ili riječi kufra, jer se to uzima u obzir na ovom svijetu i nije spominjao unutarnje skrivene uzroke, na koje se ne osvrće kada su u pitanju ovosvjetski propisi (*ahkamud-dunja*).

Spomenuli smo govor Ibn-Tejmijje, rahimehullah, kada kaže: "... I ako nije namjeravao da postane kafir", zbog toga što je Zakonodavac vezao uzroke sa njihovim posljedicama, i kada se nađe uzrok i ispune se uvjeti i otklone prepreke dolazi neminovno do posljedice. Sa šerijatske strane posljedica nikako ne zaostaje za uzrokom, svejedno da li je onaj koji je učinio određeni uzrok htio da dođe do posljedice ili ne. Obveznik nema pravo da razriješi vezu kojom je Zakonodavac vezao posljedice za svoje uzroke, niti je to u stanju učiniti, pa makar to želio.

Zato kada čovjek počini neki od vidljivih uzroka kufra, poput djela ili riječi koje su same po sebi kufr, a zatim se ispune uvjeti i otklone prepreke tekfira, takav je zanevjerovao, pa i ako ne bi želio da sa tim djelom postane nevjernik i da izađe iz vjere. To niko ne želi osim kome Allah hoće. Kršćani, kada bi ih upitao: "Da li želite da postanete nevjernici kada kažete da je 'Isa sin Merjemin božiji sin?", sigurno bi to zanegirali.

NAPOMENE VEZANE ZA UZROKE TEKFIRA

Znaj da kada obveznik (*mukellef*) počini neki od vidljivih uzroka tekfira, a zatim se prepreke tekfira otklone, takav je zanevjerovao, i nije potrebno da počini više od jednog uzroka kufra da bi bio kafir. Što je više uzroka kufra postaje kufr sve jači i veći, jer kao što iman ima svoje stepene tako i kufr ima svoje nivoe.

Dokaz za to su riječi Uzvišenog Allaha: **🔊Premještanjem svetih mjeseci samo se povećava nevjerovanje🔊.** (*Et-Tevba*, 37.) Tako premještanje svetih mjeseci postaje samo dodatak na nevjerstvo mušrika Kurejša kojeg već kod sebe imaju. I kaže Uzvišeni: **🔊Beduini su najveći nevjernici i najgori licemjeri🔊.** (*Et-Tevba*, 97.)

Da je jedna vrsta kufra veća od druge dokaz je u ovome ajetu, što se jasno da razumjeti. Tako ko pribere kod sebe više uzroka kufra, kao npr. da ostavi potvrđivanje šehadeta i ostavi namaz a zatim na to doda vrijeđanje Allahove vjere i Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, podsticanje i borbu protiv njega, poput Abdullaha b. Sa'd b. Sarha i Abdullaha b. Hatala, i drugi poput njih, koje je nabrojao šejhul-Islam u djelu *Es-Sarimul-meslul*, nema sumnje da je njihovo otpadništvo (*riddet*) veće i žešće nego onih koje Allah naziva kafirima zbog jednog uzroka kufra; poput onih koji su se ismijavali učačima Kur'ana u bitci na Tebuku, ili poput onih koji su otpali od vjere zbog odbijanja da daju zekat, a i dalje su obavljali namaz, druge temelje i propise islama.

Srž ovoga je da nije uvjet za tekfir da čovjek počini više uzroka ili svojstava kufra da bi bio kafir, već da to samo još više potvrđuje propis tekfira i tada je kufr veći i žešći.

Kao što ponekad zabranjeno djelo biva zabranjeno zbog više uzroka, kako bi se potvrdila njegova zabrana, kao što je primjer ženidba sa pastorkom, koju bi bilo jos vise zabranjeno oženiti ako bi još bila sestra po mlijeku, što bi se nadodalo na to što je pastorka. Učenjaci dokazuju ovo pravilo hadisom Ummu-Habibe, radijallahu 'anha, koji je zabilježen u "*Dva Sahiha*", kada je rekla Allahovom Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem,: "Pričamo kako ćeš oženiti Durru bint Ummu-Seleme?" "Ona da mi i nije pastorka, koja je pod mojim starateljstvom, ne bi mi bila dozvoljena, zato što je kćerka moga brata po mlijeku. Mene i Ebu-Selemu je dojila Suvejba, štićenica Ebu-Leheba", odgovori Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem.

Ponekad bi imam Ahmed, rahimehullah, neke teške harame opisivao riječima: "To je poput mesa mrtve svinje". Govorio bi tako zbog žestine i veličine tog harama. Kao što smrtna kazna postaje jača u slučaju onoga ko istovremeno ubije, odmetne se od vjere a zatim počini zinaluk (nemoral) a *muhsan* (oženjen) je .

U ovo se ubraja nevjerstvo taguta sadašnjeg doba. To nevjerstvo je itekako veliko. Zbog toga što su sastavili raznorazne uzroke kufra pa su tako iz islama izašli na različita vrata, kao što je propisivanje zakona mimo Allaha koje Allah nije dozvolio, ostavljanje suđenja po onome što je Allah objavio, slijedenje i prihvatanje vjere mimo Allahove, prihvatanje i slijedenje nevjerničkih i novotarskih pravaca, poput demokratije i drugih. Onda uzimanje židova i kršćana za prijatelje, pomaganje njihove braće otpadnika među tagutima raznih država protiv mudžahida – koji se čvrsto drže tevhida, dopuštanje da se ismijava sa vjerom, dozvoljavajući to i na raznim radio i TV stanicama i raznim časopisima... I još dosta toga, zbog čega bi, ako bismo pokušali da nabrojimo i obuhvatimo, tjeskoba pritisla papir.

UPOZORENJE NA GREŠKE VEZANE ZA TEKFIK KOJE SU RASPROSTRANJENE MEĐU LJUDIMA

1. Nerazlikovanje između općeg tekfira i preciziranog tekfira, ili između vrste kufra i osobnog kufra.

2. Tekfir koji je izgrađen na pravilu **da je osnova kod ljudi nevjerstvo** zato što je zemlja u kojoj žive zemlja kufra (*darul-kufr*).

7 Napomena:

Pravilo **da je osnova kod vojski taguta i njihovih pomagača kufr** je ispravno.

3. Da je zabranjeno klanjati iza muslimana čiji su stavovi nepoznati, sve dok ne saznaš kakva je njegova akida.

4. Proglašavanje osobe nevjernikom zbog pohvale nevjernika ili dove upućene za nekog

od njih, bez ikakvog razgraničenja.

8 Napomena:

Postoje osobe koje se žure i pretjeravaju u tekfiru, pa smatraju muslimana nevjernikom ako bi ga neko od nevjernika pohvalio ili spomenuo po lijepom ahlaku.

5. Proglašavanje nevjernikom onoga koji nije dao prisegu određenom vođi.

6. Ograničavanje spašene skupine (*el-firkatun-nadžijeh*) na određenu grupu, organizaciju, stranku ili pokret, mimo ostalih muslimana.

7. Proglašavanje osobe nevjernikom dokazima koji se mogu na više načina protumačiti i koji ne ukazuju kategorički na tekfir.

8. Proglašavanje osobe nevjernikom zbog izgovorenih riječi ili počinjenih djela koji se mogu na različite načine protumačiti (tj. ne ukazuju na kufr kategorički, na ar. *muhtemilud-dilaleti*), bez osvrtnja na namjeru onoga ko ih je izgovorio, odnosno počinio.

9. Nerazlikovanje između vidljivih znakova i uzroka nevjerstva kod određene osobe i između stvari koje vode u njega ili nejasnih pokazatelja koji nisu dovoljni za proglašavanje osobe nevjernikom.

10. Proglašavanje osobe nevjernikom, bez provjere, zbog sumnje i pretpostavke, bez osvrtnja na šerijatske puteve utvrđivanja krivnje, te obavezivanje osumnjičenog za nevjerstvo makar i ostavio to djelo.

9 Napomene:

a) Za tekfir se uslovljava nepobitan dokaz za razliku od upozoravanja na zlo kafira i njihovu pokvarenost.

b) Šerijatski propisi vezani za određenu osobu takodje se donose se na osnovu cinjenica da je njena krivnja opste poznata i prosirena stvar među ljudima (الاستفاضة).

11. Generaliziranje pravila **ko ne tekfiri kafire i sam je kafir**, bez ikakvog razgraničenja.

12. Tekfir s obzirom na zaključke ili posljedice (المال ولازم القول) koje se mogu izvesti iz govora ili konteksta. Ili tekfir zbog onoga što nužno rezultira iz govora ili konteksta.

13. Tekfir osobe koja je umrla na nekom od grijeha (koji sami po sebi nisu kufr), a nije učinila tevbu od tog grijeha.

14. Miješanje i nerazlikovanje pri tekfiru, između onoga što je osnova imana (أصل الإيمان) ili onoga što negira osnovu Imana (نواقض الإيمان) i onoga što je od obaveznog (vadžib) ili pohvaljenog (mustehabb) imana.

10 Napomene:

a) Proglašavanje osobe kafirom biva samo kod vidljivih djelova/ogranaka imana koji su njegova osnova.

b) Veliki je broj šerijatskih tekstova prijetnje, koji se mogu razumijeti i u smislu negiranja osnove imana a i njegove obavezne potpunosti, što je potrebno precizno razgraničiti i objasniti.

c) Ulema svojim riječima **negacija potpunosti imana** (نَقْيُ كَمَالِ الْإِيمَانِ) često misli na nestanak *vadžib-imana* a ne na nestanak *mustehabb-imana*.

d) *Istihlal* nije uvjet za tekfir kod djela koja negiraju iman u osnovi, već je *istihlal* uvjet kod grijeha koji negiraju *vadžib-iman*.

e) Važno je znati razliku između potpunog imana (الإيمان المطلق) i općenitog imana (مطلق الإيمان) i potpunog tevhida (التوحيد المطلق) i općenitog tevhida (مطلق التوحيد).

11 Napomena:

Greška je negirati u potpunosti *tevhid* ili bratstvo muslimanima koji čovjeku nisu prijatelji ili pripadnici njegove skupine.

15. Nerazlikovanje istinskog imana od formalnog (vanjskog/pravnog), niti istinske unutrašnje tevbe od formalne vidljive tevbe.

12 Napomena:

Po pitanju prihvatanja formalnog pokajanja očitog bogohulnika (zindika) postoji razilaženje među učenjacima.

16. Nerazlikovanje *tevelli* koji izvodi iz islama (التولي المكفر) od pravednosti prema nevjernicima.

17. Zamjenjivanje *tevelli* koji izvodi iz islama sa zabranjenim pretvaranjem prema otvorenom grješniku (المداهنة) i propisanom blagošću prema neznalici (المداواة).

18. Zamjenjivanje *tevelli* koji izvodi iz islama sa dozvoljenim pretvaranjem (الجائزة التقية).

19. Tekfir osoba koje ćute u vezi sadašnjih vladara, pod izgovorom da ćutanje o tome neminovno ukazuje na zadovoljstvo sa njihovim kufrom i neuzimanje u obzir današnje stanje slabosti (u kojem žive muslimani).

20. Sveobuhvatno spuštanje propisa tekfira i posljedica koje sa sobom nosi tekfir nad suprugama i djecom vojnika, koji su u službi i odbrani širka i laičkih zakona, i neosvrtnje na stanje slabosti (u kojem žive njihove porodice).

21. Nerazlikovanje u plodovima tekfira između nevjernika koji se opire islamskom sudu (الكافر الممتنع) i onog koji se povinuje šerijatskom sudu (المقدور عليه).

13 Napomena:

Postoji razlika između jednostavnog (الردة المجردة) i složenog/zesceg otpadništva (الردة المغلظة).

22. Proglašavanje kafirom svakog onog koji radi u bilo kojoj državnoj službi tagutske

vlade, bez detaljiranja pitanja i stanja.

23. Proglašavanje kafirom svakog onog koji zatraži pomoć od taguta i njihovih pomagača, ili pribjegne da mu se pred njima sudi u situaciji kada nema šerijatskog suda, bez ikakve razlike.

24. Nerazlikovanje administrativnog sistema (النظام الإداري) i poštivanja njegovog regulativa, od suđenja pred nevjerničkim zakonima.

14 Napomene:

a) Razlikovati pokudenost onih koji propisuju zakone u sadašnjem vremenu, čak i onih koji propisuju u okviru administrativnog sistema, od onoga koji se pridržava takvog sistema iz straha ili pogrešnog tumačenja.

b) Razlikovati pokudenost onih koji propisuju zakone općenito, makar se ti zakoni i slagali sa Šerijatom, jer ti zakoni potiču iz tagutskih pravnih izvora u zakonodavstvu, od onoga koji hoće da mu se po njima sudi zbog pogrešnog shvatanja misleći da se njihovi propisi slažu sa Šerijatom.

25. Nerazlikovanje između suđenja po onome što Allah nije objavio i povremenog ostavljanja nekog Allahovog propisa u određenoj situaciji (što u osnovi nije veliki kufr).

26. Proglašavanje svih glasača koji izađu na izbore kafirima, bez razlike.

27. Neprihvatanje neznanja (*džehla*) kao opravdanja u pitanjima koja su manje poznata (المسائل الخفية).

28. Proglašavanje svakog ko se suprotstavi jednoglasnom mišljenju/konsenzusu učenjaka kafirom, bez pojašnjenja.

29. Nerazlikovanje između kufra otpadništva i kufra pogrešnog tumačenja (كفر التأويل), i stavljanje istih na jedan nivo.

30. Nerazlikovanje između novotarija koje su kufr i novotarija koje to nisu već su samo grijeh ili su novotarije u sporednim stvarima vjere.

31. Proglašavanje kafirom svakog ko ne tekfiri tagute pod izgovorom da on nije zanevjerovao u njih.

32. Nerazlikovanje u uzrocima tekfira između vrijeđanja vjere od vrijeđanja određenih osoba.

33. Proglašavanje neistomišljenika nevjernicima samo zbog njihove pripadnosti murdžiskim skupinama.

